Efendimiz'in
(sallallâhu aleyhi ve sellem)
Yüce Ahlâkı

İçindekiler

GİRİŞ ... 1
PEYGAMBER EFENDİMİZ'İN YÜCE AHLÂKI ... 1
HAZRETİ MUHAMMED (*sallallâhu aleyhi ve sellem*) SOYUYLA TERTEMİZ İDİ ... 2
PEYGAMBER EFENDİMİZ AHLÂKIYLA MERHAMET OLMUŞTUR ... 8
O BİR AHLÂK KAHRAMANIYDI ... 15
EFENDİMİZ'İN DİLİNDEN GÜZEL AHLÂKA DAİR SÖZLER ... 16

BİRİNCİ BÖLÜM
PEYGAMBER EFENDİMİZ'İN AHLÂKİ VASIFLARI

EFENDİMİZ ÇOK YUMUŞAK HUYLUYDU ... 21
KABA DAVRANIŞLARA MÜSAMAHA İLE YAKLAŞTI ... 24
EFENDİMİZ ÖRTÜ ARKASINDAKİ GELİN GİBİ HAYÂ SAHİBİYDİ ... 27
HAYATINI HEP DOĞRU YAŞADI ... 31
EBÛ SÜFYAN BİLE YALANCI DİYEMEDİ ... 34
HER ZAMAN SÖZÜNDE DURDU ... 37
CESUR NEBİ ... 39

ŞEFKAT ABİDESİ NEBİ 43
ŞEFKATİN ZİRVESİ: DÜŞMANA ŞEFKAT 47
EFENDİMİZ'İN NEZAKETİ 51
AİLE HAYATI 54
PEYGAMBER EFENDİMİZ İNSANLARA DEĞER VERİRDİ 57
SELÂMLAŞMAK KAYNAŞMAYA VESİLEDİR 59
KOMŞUYLA İLİŞKİLER 63
DAVETE İCABET ETMEK 67
AKRABALARI ZİYARET (SILA-İ RAHİMDE BULUNMAK) 69
TEŞEKKÜR ETMEK 75
HASTALARI ZİYARET ETMEK 76
PEYGAMBER EFENDİMİZ'İN ŞAKALARI VE GÜLÜMSEMESİ 79
TEMİZ OLMAK ÖNEMLİ BİR AHLÂKTIR 83
BORÇ ÖDEME AHLÂKI 88
GÜZEL KONUŞMA AHLÂKİ BİR VASIFTIR 93
KONUŞMA AHLÂKI 95
YAŞLILARA SAYGI GÖSTERMEK 103
ÖFKENİN KONTROL EDİLMESİ 106
HAYVANLARA KARŞI DAVRANIŞ AHLÂKI 110
ÇOCUKLARA KARŞI AHLÂKİ DAVRANIŞLAR 113
AĞAÇ TAŞLAYAN ÇOCUĞA YAKLAŞIMI 116
ÇOCUKLAR ARASINDA AYRIM YAPILMAMASINI TAVSİYE EDERDİ 117
ÇOCUKLARA ÇOK DEĞER VERİRDİ 119
İNSANLARIN KUSURLARINI ÖRTMEK 121
YEME İÇME VE ALIŞVERİŞ AHLÂKI 125

İKİNCİ BÖLÜM

PEYGAMBER EFENDİMİZ'İN YÜCE AHLÂKI İÇİNDE YASAKLADIĞI KÖTÜ DAVRANIŞLAR

İÇKİ, UYUŞTURUCU VE KUMAR 129
ZİNA VE MEŞRU OLMAYAN İLİŞKİLER 137
RÜŞVET, FAİZ VE KARABORSACILIK 140
YALAN SÖYLEMEK 147

GİRİŞ

PEYGAMBER EFENDİMİZ'İN YÜCE AHLÂKI

İnsanlık tarihi boyunca Hazreti Muhammed Mustafa (sallallâhu aleyhi ve sellem) gibisi gelmemiştir ve gelmeyecektir. O'nun hakkında yazılan kitaplar o kadar çoktur ki, tarihi şahsiyetler arasında kendisi hakkında en çok eser yazılan kişi Hazreti Muhammed'dir (sallallâhu aleyhi ve sellem). O'nun insanlık için getirdikleri ve yaptıkları beşer idraki tarafından yeni yeni fark edilmeye başlanmıştır. Büyük düşünürler, Hazreti Muhammed Mustafa'yı keşfettikçe objektif yorumlarında "İşte örnek insan, işte insanlığın kurtuluşu, işte insanlığın reçetesi." diyerek O'nun yoluna işaret edeceklerdir. Biz Mustafa'ya hayranız, deyip O'nun için şiirler yazacaklar, dünyevi uhrevi her meselede O'ndan yardım talebinde bulunacaklardır. İşte bir Hazreti Muhammed aşığı, İstiklal Marşımızın şairi Mehmed Akif'in sözleri:

Derken büyümüş kırkına gelmişti ki öksüz
Başlarda gezen ayaklar suya erdi!
Bir nefhada insanlığı kurtardı O masum
Bir hamlede kayserleri, kisraları serdi!
Aczin ki, ezilmekti bütün hakkı, dirildi;
Zulmün ki, zeval aklına gelmezdi, geberdi!
Âlemlere rahmetti, evet, Şer'i Mübini,
Şehbâlini adl isteyenin yurduna gerdi.
Dünya neye sahipse O'nun vergisidir hep;
Medyun O'na cemiyeti, medyun O'na ferdi
Medyun o masuma bütün bir beşeriyet
Ya Rab! Mahşerde bizi bu ikrar ile haşret. (Âmin)[1]

Hazreti Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) Soyuyla Tertemiz İdi

Devletlerin diğer devletler nezdinde temsilcileri vardır. Bunlar elçilik yaparak milletlerini, milletlerinin ruh dünyalarını oralarda temsil eden kimselerdir. Çok iyi eğitim almış, uzun kurslara tabi tutulmuşlardır. Devletler kendilerini temsil edecek elçileri böyle seçkin, ender fıtratta, çok iyi eğitim almış kişilerden seçince; Hazreti Allah'ın (celle celâluhu) elçileri olan Peygamberân-ı İzâm Efendilerimiz için de benzer şeyleri düşünmek ve söylemek gerekir. Peygamber Efendilerimizin (aleyhimü's-selâm) hepsi de

[1] Safahat, Akif, Bir Gece Şiirinden, 455

bütün bir insanlık tarihi boyunca yine insanlar içinden seçilmiş, mükemmel fıtratta, mükemmel ahlâkta, mükemmel fiziki özelliklerde, mükemmel akılda, mükemmel siyasi ve idari donanımlarda nadide insanlardır.

İşte bu vasıflara sahip peygamberler içinde birisi vardır ki, diğer enbiyâ mükemmel ise o ekmeldir. Yani mükemmel ötesidir. Hazreti Muhammed Mustafa (sallallâhu aleyhi ve sellem) zirve bir insan-ı kâmildir.

Peygamberlerin tamamının soylarında belirsizlik ya da karışıklık görmek mümkün değildir. Sağlam bir soydan, nikâh ve evlilik bağıyla birleşmiş bir anne babanın meydana getirdiği bir aileden dünyaya gelmişlerdir. Sevgili Peygamberimiz de Âmine ile Abdullah'ın evliliğinden dünyaya gelmiştir. Tertemiz Âmine ile saf ve duru yaşamış Abdullah'ın evliliğiyle dünyaya gelen tek çocuklarıdır. Kendisi bu durumu şöyle anlatır: "Allah beni nikâhtan dünyaya getirdi. Beni zina ile dünyaya getirmedi."[2]

Allah Resûlü'nü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu sözü söylemeye mecbur bırakan şey, o dönemde nikâhsız birlikteliklerin revaçta olması idi. Cahiliye toplumu, fuhşun ve gayrimeşru hayatın alabildiğine yaygın olduğu ortamlardı.

"Hatta bir gün ashabıyla otururken,

2 Beyhaki, Şuabü'l-İman, 2/140

– Bugün bana ne sormak istiyorsanız sorun, demişti. Cennet ve Cehennem'in kendisine seyrettirildiğini, hayır ve şerde bugünkü gibi bir günü hiç görmediğini söylemişti. Ardından da,

– Benim bildiğim şeyleri bilmiş olsaydınız, çok ağlar az gülerdiniz, buyurdu. 'Sormak istediğiniz her şeyi sorun.' iznini alan ashab-ı kiram efendilerimizden birisi,

– Benim babam kim, diye sormuştu.

Çünkü bu hususta halk arasında geçmişten gelen bir kanaat vardı. Bu da o sahabiyi ciddi rencide ediyordu. Herkesin içinde bu ilginç suali sorup cevabını alarak bir daha bu konunun gündeme gelmesini istemiyordu. Efendimiz ona,

– Baban Huzafe'dir, demiş ve artık bir şüpheyi yerin dibine gömmüştü."[3]

Ahlâkın çöktüğü bir toplumda, bataklıktaki çiçek gibi kalabilmiş Âmine ile iffetini evlenene kadar hiç bozmamış, âdeta bir gelinlik kız gibi yaşamış Abdulmuttalib'in oğlu Abdullah'ın evliliğinin meyvesi, Kâinatın Efendisi (sallallâhu aleyhi ve sellem) idi. Kur'ân'ın O'nu anlattığı bir âyetinde Yüce Allah şöyle buyurur: *"Hakikat şu ki, Allah, kendi içlerinden birini, onlara âyetlerini okuması, onları her türlü kötülüklerden temizlemesi, kendilerine kitap ve hikmeti öğretmesi için Resûl yapmakla, mü'minlere büyük bir lütuf*

[3] Buhari, 14, 147; Müslim, 12, 46

ve inâyette bulunmuştur. Hâlbuki o kimseler daha önce besbelli bir sapıklık içinde idiler."[4] Bu nebi, kendilerini irşad edeceği toplum içinden çıkacaktı. Ne gökten gelecek bir melek olacaktı, ne de uzaylı bir varlık. O bir kadın ile bir erkeğin evlenmesi ile dünyaya gelecekti. Allah Teâlâ'nın azametindendir ki, insanlara yine bir insanı rehber olarak göndermiştir. Bir melek olarak gelseydi belki insanların kabullenmesi daha kolay olurdu. Ama Allah (celle celâluhu) insanlara yine kendileri gibi bir insanı gönderiyordu.

Kur'ân-ı Kerim'de Cuma Sûresi'nde de aynı hakikat dile getirilir. *"O, ümmîler arasından, kendilerinden olan bir elçi gönderdi. Bu elçi onlara Allah'ın âyetlerini okur, onları arındırır, onlara kitabı ve hikmeti öğretir. Hâlbuki daha önce belli ve kesin bir sapıklık içinde idiler."*[5] Ashab-ı kiram ümmî bir topluluk idi. Okuma yazma bilme oranı çok düşüktü. Hatta Bedir esirlerinin serbest kalma şartlarından biri, bir esirin bir Müslüman'a okuma yazma öğretme mecburiyeti idi. Allah Resûlü Allah'ın inayetiyle cihanı şekillendirecek örnek Altın Nesil'in tohumlarını atıyor, onları bir tığla kanaviçe işler gibi işliyordu. Ama bu ümmîlik cehalet demek değildi. Dış etkilere ve zihinlerde kargaşaya sebep olabilecek her türlü yan etkiye kapalı olma demekti. Ne Yunan'ın felsefesi, ne Roma'nın düşüncesi onlara ulaşmamıştı. Ümmî olan bu topluma Allah Teâlâ kendi

---

[4] Âl-i İmran Sûresi, 3/164

[5] Cuma Sûresi, 62/2

içlerinden, bir anne ve babadan dünyaya gelen Hazreti Muhammed Mustafa'yı (sallallâhu aleyhi ve sellem) nebi olarak, hem onlara, hem de kıyamete kadar gelecek bütün insanlığa rehber olarak göndermişti.

Bu konunun son noktasını da Bakara Sûresi'nin 151. âyeti koyar. *"Nitekim, size âyetlerimizi okuması, sizi tertemiz hâle getirmesi, size kitap ve hikmeti ve bilmediğiniz nice şeyleri öğretmesi için sizden birini elçi gönderdik."* Al-i İmran Sûresi'ndeki âyet bir anne ve babadan dünyaya gelen bir peygamberin rehber oluşunu Allah'ın bir lütfu olarak anlatırken, Bakara Sûresi'ndeki âyet yalın bir hâlde Resulü's-Sakaleyn Efendimiz'in bir erkekle bir kadının kurduğu yuvadan dünyaya geldiğini söylemektedir.

Burada Kur'âni bir nükteyi de söylemek gerekir. Âyette *"Min enfüsiküm"* "Sizin içinizden" anlamındadır. Bir kıraatte ise *"Min enfesiküm"* okunmuştur. Yani sizin en enfesiniz olan, en şerefli, nesebi en temiz, fuhuş ve zinadan en uzak olanınız demektir. Muhammed ibn Sâib el-Kelbi -kendisi nesep ilminde uzman bir kişidir- şöyle demektedir:

– Peygamber Efendimizin nesebini araştırırken beş yüze kadar gittim. Soyundaki beş yüz anne ve babayı tespit ettim. Hiçbiri hakkında cahiliye izine rastlamadım. Gayrimeşru diyebileceğim bir şey de görmedim.[6]

---

[6] Tabakât, İbn Sa'd, 1, 60

Bu tespitin izahında Vehbe Zuhayli,

– Bu tespit biraz detaylı olabilir. Zira Âdem (aleyhisselâm) ile Efendimiz arasında kırk yedi anne ve baba vardır, demektedir.[7]

Neticede soyda problemli bir isim yoktur. Fıtratındaki, genlerindeki bu temizliği Kâinatın Efendisi şöyle seslendirir: "Ben Âdem'den bu yana gelen en temiz soydan geldim ve zamanlar içinde de en güzel asırda nebi olarak gönderildim."[8]

Efendimiz bu hadisiyle özellikle soyunun temizliğine vurgu yapmaktadır. Vasile ibn Eska' Hazretleri'nin rivayetinde Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem),

– Allah Teâlâ Kinâne oymağını İsmail'in çocuklarından, Kureyş'i de Kinane'den, Kureyş'ten de Haşim oğullarını seçti. Beni de Haşim oğullarının içinden seçti, buyurarak neslini Hazreti İbrahim'e kadar götürmektedir.[9]

Tirmizi'nin rivayetinde de Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) pâk soyunun ve neslinin hayırlı olduğunu şöyle anlatır: Abdullah ibn Abbâs Hazretleri Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelip,

– Ey Allah'ın Resûlü! Kureyş ahalisi oturup kendi aralarında neseplerini soylarını konuştular. Seni de

---

[7] Zuhayli, Şemâilü'l-Mustafâ, 17

[8] Buhari, Menâkıb, 23

[9] Müslim, Fedâil, 1

kendiliğinden yetişen, toprağa atılmış bir hurma ağacına benzettiler, dedi.

Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

– Allah, mahlukatı yarattı, beni de onların en hayırlılarından ve iki fırkanın - Arap ve Acem- da en hayırlısından kıldı. Sonra da diğer kabileleri yarattı. Beni de bu kabilelerin en hayırlısının içinden çıkardı. Sonra iyi ve hayırlı aileleri yarattı, beni de en hayırlı aile Haşim oğullarından kıldı. Ben fert olarak onların en hayırlısı, ailem olarak da en hayırlısıyım."[10]

Peygamber Efendimiz Ahlâkıyla Merhamet Olmuştur

İnsanlığın Efendisi Hazreti Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanlık için en büyük nimettir. Bu nimetin büyüklüğünün de çoğumuz farkında değiliz. Peygamber Efendimiz'in bütün bir insanlığa, insanlara ve cinlere peygamber olarak gönderilmesi, Allah Teâlâ'nın âlemlere rahmetidir. Bütün insanlığa, cinlere, hayvanlar âlemine, bitkiler âlemine, hatta cansız varlıklar için bile.

Bütün peygamberler gönderildikleri kavimleri, tek olan Allah'a imana davet etmişler, putlardan sakındırmışlar, ahlâki bir hayat tarzına çağırmışlardır. Ne var ki insanlık tarihinde bazı toplumlar Allah'a isyanları sebebiyle

[10] Tirmizi, Menâkıb, 1

helak olmuşlardır. Bütün helak olmuş toplumlar için bazı ortak özellikler vardır:

1. Allah Teâlâ'ya şirk koşmaları,

2. Allah Teâlâ'nın verdiği nimetlere karşı nankörlük etmeleri,

3. Şeytanın ve egolarının aldatmalarına karşı durmamaları,

4. İster bizzat Allah Teâlâ'nın gösterdiği mucizeleri veya Peygamberleri eliyle gösterilen mucizeleri reddetmeleri,

5. Verdikleri sözlerini yerine getirmemeleri, sözlerinde durmamaları,

6. Kendilerine gelen peygamberlere uymayıp onları kabul etmemeleri,

7. Peygamberleriyle alay etmeleri,

8. Kendilerine Allah'ın gönderdiği Peygamberlerini öldürmeleri ve onlara tuzaklar kurmaları.

İşte bu davranışlar tarih içinde bazı toplulukların helakine sebep olmuştur.

Peki, bu tavır ve davranışlar Hazreti Muhammed düşmanlarında yok mudur? Vardır da peki niye helak olma söz konusu değildir? Çünkü Hazreti Muhammed gözle görülen, cisme bürünmüş rahmet gibidir. Kur'ân

bunu *"Başka değil, Biz Seni ancak bütün âlemlere rahmet olarak gönderdik."*[11] âyetiyle anlatmaktadır. Nasıl ki Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) doğumu insanlık için yeniden dirilişin adıdır; O'nun vefatı da yine insanlık için rahmettir. Kendisi şöyle buyurur: "Benim hayatım da sizin için hayırlarla doludur, vefatım da hayırlarla doludur."[12] Başka bir mübarek sözünde de şöyle buyurur: "Allah Teâlâ bir ümmet için hayır murad buyurduğunda, o ümmetin nebisinin ruhunu ümmetinin fertlerinden önce kabzeder. Böylece o nebiyi ümmetinin önünde öncü ve hazırlayıcı yapar."[13]

Bütün esma-yı hüsnânın kendisinde en yüksek mertebede tecelli ettiği Hazreti Muhammed Mustafa'da (sallallâhu aleyhi ve sellem) hususiyle iki ismin tecellisi öndedir. Bunlar şefkat ve merhamettir. Kur'ân bu hakikati şöyle anlatır: *"Size kendi aranızdan öyle bir Peygamber geldi ki sıkıntıya uğramanız ona ağır gelir. Kalbi üstünüze titrer, mü'minlere karşı pek şefkatli ve merhametlidir."*[14] O her zaman ümmetinin hidayetini düşünmüştür. Ümmeti için büyük bir rahmettir. Onun sayesinde karanlıklar aydınlığa dönmüştür. İnsanlık semasındaki kara bulutlar dağılmıştır. Güneş bir başka doğmuş, rüzgâr bir başka esmiştir. Kuşlar daha özgür uçmuşlar, çiçekler daha canlı

[11] Enbiya Sûresi, 21/107
[12] Feyzü'l-Kadîr, 3, 531
[13] Müslim, Fezâil, 24
[14] Tevbe Sûresi, 6/128

açmışlardır. İnsanlık derin çukurlara doğru yuvarlanıp gitmekten Hazreti Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) rahmetiyle kendisini kurtarmış, olması gereken yeri kazanmıştır. O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) neşrettiği nur ile insan-ı kâmil olma yoluna girmiştir. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) kâinatta hiçbir şeyin abes olmadığını göstermiştir. Her varlık ne gaye ile yaratılmış ise insana hizmet etmiştir. Bütün varlık insana musahhar edilmiştir. İnsan en mükerrem varlık olduğunu Hazreti Muhammed ile bilmiştir. Taş toprak onun elinde tesbihe başlamış, "Seninle kendimize geldik Ya Rasulallah!" demiş, hayvanlar onun rahmet ve şefkatiyle dile gelip şikâyetlerini söylemişler, kelime-i şehadeti söylemişlerdir. Hâsılı O, bütün varlıklar adına, tüm âlemler için rahmettir.

Ahlâk, insandaki seciye, huy ve tabiat diye tarif edilmiştir. İnsanın ruhuna yerleşmiş bulunan meleke ve karakter hâlinde ortaya çıkan kabiliyetlerin tamamına "ahlâk" adı verilmiştir. Bu meleke ve kabiliyetlerin "iyi" ya da "kötü" olması kişinin ortaya koyduğu davranışlarıyla ilgilidir. Ahlâk "hulk" kökünden gelen bir kelime iken, "halk" yaratılış anlamındandır. "Hulk" gönülle ilgili, "halk" göz ve diğer duyularla ilgilidir. Ahlâk insanın manevi yönüyle, vicdanıyla ilgilidir. Ahlâk, insan vicdanının düşünmeden ortaya çıkan ürünüdür.

Bütün bu özellikler sadece insana hastır. İnsandan başka varlıklarda bunu görmek mümkün değildir. İnsan diğer varlıklar arasında bu hususiyetleri ile temayüz etmiş ve hilafet payesine ulaşmıştır. İnsanlığın Efendisi Hazreti Muhammed Mustafa'nın (sallallâhu aleyhi ve sellem) ahlâkına gelince, O Allah Teâlâ'nın her an görüp gözetmesi altındadır. Bu sebeple Efendimiz'in ahlâkı için "Allah ahlâkı" demek en doğrusu olacaktır. Neden olmasın ki? Bizzat kendisi -hadis kriterleri açısından zayıf sayılabilecek bir rivayette- şöyle buyuruyor: "Allah ahlâkı ile ahlâklanın." Bu mukaddes beyanın anlamı, Kur'ân'ın gösterdiği, sünnet-i seniyyenin tarif ettiği ve ortaya koyduğu ahlâkı yaşayın demektir. Cebrail'in talim ettiği, değerlerin en yücesiyle hayatınızı düzene koyun demektir.

İşte Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) bütün bir hayatını bu istikamette yaşamış ve bu güzel ahlâkı yerleştirmek için aramızda bulunmuştu. Kendisinin peygamber olarak gönderilişini "Ben ancak güzel ahlâkı tamamlamak üzere gönderildim."[15] buyurarak anlatıyordu.

O (sallallâhu aleyhi ve sellem) yaşayışıyla ahlâkın bütün güzelliklerini gösterdiği gibi sözleriyle de etrafını güzel ahlâka teşvik ediyordu: "Kıyamet günü mü'minin mizanında (terazisinde) hiçbir şey güzel ahlâktan daha ağır

---

[15] Muvatta, Hüsnü'l-huluk, 8

değildir. Hazreti Allah (celle celâluhu) kaba-saba ve ağzı bozuk kişiyi katiyen sevmez."[16] Hangi mü'min imanı itibariyle daha değerli ve kıymetlidir, sorusuna Efendimiz,

– Ahlâkı güzel olandır, buyurmuştur.[17]

Ashab-ı kiram Efendilerimiz Hazreti Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile oturduklarında ona sorular yöneltirlerdi. O tatlı su kaynağı önlerinde olunca merak ettikleri soruları sorarlardı. Bir gün Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e,

– İnsanların Cennet'e girmesine sebep olan amel nedir, diye soruldu.

Kâinatın Efendisi (sallallâhu aleyhi ve sellem),

– Allah'a karşı hürmet ve saygı ile güzel ahlâktır, buyurdu.

Sonra kendisine yine,

– İnsanların Cehennem'e girmesine sebep olan amel nedir, diye sorulduğunda O,

– Dili ve cinsiyet uzvu, buyurmuştu.[18]

Demek ki kul, davranışlarının ve hareketlerinin Cennet'e doğru yürümesinde yeterli olmadığı durumlarda, güzel huyu ve insanlar arası ilişkilerindeki doğru davranışları

[16] Ebû Dâvud, Edeb, 8
[17] İbn Mâce Zühd, 31
[18] Tirmizi, Birr, 61

sebebiyle -yani ahlâkıyla- Cennet'e doğru yürüme imkânı bulacaktır. Eksikleri bununla kapatılacaktır. Belki de amelleri itibariyle belli hakları kazanmış kimseler de dilleriyle insanları incitmişlerse, güzel ahlâk adına ortaya konması gereken şeyleri koyamamışlarsa Cennet yolundan uzaklaşmış olacaklardır.

Yine Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Haklı dahi olsa tartışmayı terk eden kimseye Cennet'in kenarında bir makam, şaka da olsa yalanı terk edene Cennet'in ortasında bir makam, ahlâkını güzelleştirene Cennet'in en yüksek katında bir makam, şefaat ederek söz veriyorum."[19] Bu hadiste de güzel ahlâkın birkaç yönü üzerinde durulmaktadır: Münakaşa ya da diyalektik (cedel). Şeytana ait bir ahlâktır diyalektik. İlk diyalektik, şeytan tarafından Hazreti Âdem'in yaratılışında Allah Teâlâ'ya karşı yapılmıştır. Şeytan her zaman diyalektikle yaşar ve beslenir. Şeytanın takipçileri de diyalektikle yaşarlar. Haklılığına rağmen tartışmayı ve münakaşayı bırakan kişi Allah'ın sevdiği bir işi yapmaktadır. Yalan en büyük darbedir insanın başkalarıyla olan ilişkilerinde. Yalanın şakasından bile uzak durmak toplumun sağlam temeller üzerine oturmasının birinci esasıdır.

Bir başka hadise bakalım. Ashab-ı kiramdan birisi Allah Resûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) sevap ve

[19] Tirmizi, Birr, 54

günahın mahiyetini sordu. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem Efendimiz "Bütün sevap güzel ahlâktadır. Günah ise vicdanında salınan ve insanların ondan haberdar olmalarını istemediğin şeydir."[20] buyurdu. "Her ne hâlde olursan ol, Allah'a karşı takva dairesinde bulun! Günahın arkasından sevabı ulaştır ki, günahı silesin! İnsanlara güzel ahlâkla muamele et !"[21] Allah takvayı sever. Aynı zamanda takvalı kimseleri de sever. Bir başka hadis-i şerifle bu bahsi kapayalım. "Dürüst gidişat güzel ahlâkla muamele, dürüst bir davranış ve bütün işlerde ölçülü hareket, peygamberliğin yirmi beş cüzünden bir cüzdür."[22]

O Bir Ahlâk Kahramanıydı

"Şânım hakkı için Resûlullah'ta size örneğin en güzeli vardır..."[23] Bu âyet bize Allah Resûlü'nün sözlerinde, hareketlerinde, kararlarında, emirlerinde, takdirlerinde bütün güzel örnekleri aramamız gerektiğini anlatır. Fethullah Gülen Hocaefendi'nin enfes mealiyle Kur'ân'ın Efendimiz'in ahlâkını nasıl tarif ettiğini aktaralım: "Her hâlde Sen, ahlâkın -Kur'ân buudlu, ulûhiyet eksenli olması itibarıyla- ihâtası imkânsız, idrâki nâkabil en yücesi

[20] Müslim, Birr, 15
[21] Tirmizi, Birr, 54
[22] Ebû Dâvud, Edeb, 5
[23] Ahzâb Sûresi, 33/21

üzeresin."[24] Başka bir âyet de O'nun ahlâkını şöyle anlatır: *"Hakikaten, Allah'ın Resûlü'nde Allah'a ve âhiret gününe kavuşmayı bekleyenler ve Allah'ı çok zikreden sizler için en mükemmel bir nümûne vardır."*[25]

Kur'ân-ı Kerim Efendimizin ahlâkını ifade buyururken dil özelliği açısından "huluk" kelimesini nekre olarak ifade etmiştir. Böyle olunca âyete şöyle bir meal verilebilir: Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) ahlâkı o kadar bilinemeyecek bir buuddadır, öyle bilemeyeceğiniz, insan olarak sizin ulaşamayacağınız yönleri vardır ki anlamanız mümkün değildir.

O'nun hayatının en ince detayına kadar bilinmesi gerekir. Böylece o güzellikleri görmek imkânı olacaktır. Gerçekler detaylarda saklıdır.

Efendimiz'in Dilinden Güzel Ahlâka Dair Sözler

Güzel ahlâk, Allah'ın yarattığı en büyük şeydir. [26]

Güzel ahlâk dinin yarısıdır.[27]

Güzel ahlâk, günahları güneşin buzu erittiği gibi eritir.[28]

---

[24] Kalem Sûresi, 68/4
[25] Ahzâb Sûresi, 33/21
[26] Câmiü's-Sağîr, 1964
[27] Câmiü's-Sağîr, 1965
[28] Câmiü's-Sağîr, 1966

Emri altındakilere karşı güzel davranmak, hayır ve berekete vesiledir. Kötü ahlâk uğursuzluktur; iyilik, ömrün artmasına vesiledir. Sadaka (bizim için) kötü kazayı önler.[29]

İki davranış vardır ki, Allah onları sever. İki davranış da vardır ki, Allah onlardan nefret eder: Allah'ın sevdiği iki davranıştan biri cömertlik, diğeri ise maddî ve manevî fedakârlıktır. Allah'ın nefret duyduğu iki davranış ise, biri kötü ahlâk, diğeri de cimriliktir. Allah, bir kulunun hayrını dilerse, onu insanların ihtiyaçlarını gidermede istihdam eder.[30]

En hayırlılarınız, ahlâkı en güzel olanlarınızdır.[31]

Mü'min kişiye verilmiş olan şeylerin en hayırlısı güzel bir ahlâktır. Kişiye verilmiş olan şeylerin en kötüsü ise güzel bir beden içerisindeki kötü bir kalbdir.[32]

Ahlâk dinin (içine yerleştirilen) kabıdır.[33]

Îmânı en kâmil mü'minler ahlâken de en güzel olanlardır.[34]

Ben, güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim.[35]

29 Câmiü's-Sağîr, 1968
30 Câmiü's-Sağîr, 2059
31 Câmiü's-Sağîr, 2084
32 Câmiü's-Sağîr, 2123
33 Câmiü's-Sağîr, 2148
34 Ebû Dâvud, Sünnet, 16
35 Müsned 2/381

İman bakımından en kâmil mü'min ahlâken en mükemmel olandır.[36]

İman yetmiş küsur şubedir. En üstünü 'Lâ ilâhe illallah' sözü, en aşağısı ise yol üzerinde insanlara rahatsızlık verecek bir şeyi kaldırmaktır. Hayâ duygusu da imanın bir parçasıdır.[37]

Sizin en iyiniz, ahlâken en iyi olanınızdır.[38]

İyilik ahlâk güzelliğidir; günah ise insanların bilmesini istemediğin, vicdanını rahatsız eden şeydir.[39]

Bana en sevimli olanınız, ahlâkı en güzel olanınızdır.[40]

Ey Allah'ım! Ayrılığa düşmekten, iki yüzlülükten ve kötü ahlâktan Sana sığınırım. Beni ahlâkın en güzeline kavuştur; çünkü insanı güzel ahlâka Sen'den başkası kavuşturamaz. Kötü ahlâktan da beni uzaklaştır; çünkü kötü ahlâkı Sen'den başkası benden uzaklaştıramaz.[41]

---

36 Ebû Dâvud, Sünnet, 15
37 Buhari, İman, 3
38 Buhari, Edeb, 38-39
39 Müslim, Birr, 14-15
40 Tirmizi, Birr, 75
41 Tirmizi, Deavât, 32

BİRİNCİ BÖLÜM

PEYGAMBER EFENDİMİZ'İN AHLÂKİ VASIFLARI

EFENDİMİZ ÇOK YUMUŞAK HUYLUYDU

Güzel ahlâkın en önemli yönü yumuşak huylu olma, halîm olmaktır. Yumuşak huyluluk bir davanın ya da hareketin gönüllere yerleşmesinde en önemli duruşlardan biridir. Kur'ân-ı Kerim'de Peygamber Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu hâli şöyle ifade edilir. *"İnsanlara yumuşak davranman da Allah'ın merhametinin eseridir. Eğer kaba, katı yürekli biri olsaydın, insanlar senin etrafından dağılıverirlerdi. Öyleyse onların kusurlarını affet, onlar için mağfiret dile ve işleri onlarla müşavere et! Bir kere de azmettin mi, yalnız Allah'a tevekkül et! Allah muhakkak ki Kendisine dayanıp güvenenleri sever."* [42]

Resûl-i Ekrem Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) sadece davasını tebliğde değil, bütün bir hayatında yumuşak huylu davranmıştı. Küçük yaşta Allah Resûlü'nün yanına gelen ve yıllarca hizmetinde bulunan ve Allah

[42] Âl-i İmran Sûresi, 3/159

Resûlü'nün hayır ve bereket duasına mazhar olan Hazreti Enes (radıyallahu anh) şunu nakleder: Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ahlâki açıdan insanların en güzeli idi. Ben çocukluğumda, kendisinin yanında bulunup hizmet ettiğim dönemlerde, bir gün, beni bir ihtiyaç için bir yere göndermiş idi. Ben de o günkü çocukluğun da sevkiyle içimden 'Ben bu işe gitmem.' dedim, oysa içimde Allah'ın ve Resûlü'nün emrettiği işe gitmek niyet ve arzusu vardı. Derken çıktım, verdiği iş için yola koyuldum. Sokakta oyun oynayan çocuklarla karşılaştım. Onlarla birlikte oyuna dalıp işimi unuttum. Bir süre sonra bir de baktım ki; Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) arkamdan başımı tutmuş gülümseyip duruyor. Bana,

– Ey Enescik, sana dediğim yere gitsen ya, dedi.

Ben de kendisine,

– Evet! Ey Allah'ın Resûlü! Hemen şimdi gidiyorum, dedim.

Hazreti Enes rivayetine devam ederek diyor ki:

– Allah'a yemin ederim! Ben kendisine yedi ya da dokuz yıl hizmet ettim. Yaptığım bir işten dolayı 'Niye böyle yaptın?' Yapmadığım bir işten dolayı da 'Niye böyle yapmadın?' dediğini bilmiyorum.[43]

[43] Müslim, Fedâil 54

Peygamber Efendimiz ümmetine yumuşak huylu olmayı da tavsiye ediyor. Yumuşak huyluluğu kendisi şu sözüyle anlatır: "Hilim (yumuşaklık) öyle bir şeydir ki, bulunduğu her şeyi güzelleştirir."[44] Başka bir mübarek sözünde de "Hak Teâlâ yumuşaklığı sever, yumuşak davranmakla birçok şeyler elde edilir. Sertlikle hiçbir şey elde edilmez." buyurur.[45]

44 Müslim, Birr, 78
45 Müslim, Birr, 77

KABA DAVRANIŞLARA MÜSAMAHA İLE YAKLAŞTI

Aslında en büyük kabalık O'nun getirdiği davaya karşı alakasızlıktır. O büyük davaya ilgi göstermeyen kimselere Mekke'nin fethinde gösterdiği âlicenaplık Allah Resûlü'nün inceliği, zarafeti ve yumuşak huyluluğunu anlatan güzel bir misaldir. Bütün idarecilere de örnek olacak bir tavırdır.

Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir bedeviye yaklaşımı bunun bir misalidir. Devs kabilesinin önde gelen ismi Hazreti Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) şu olayı nakleder: Allah Resûlü, bizimle (ashabıyla) mescidinde oturup sohbet ederdi. Sohbet meclisinden kalkınca biz de kalkardık, hanımlarından birinin evine girdiğini görünceye kadar kendisini takip eder, içeriye girdiğini görünce biz de ayrılırdık. Bir gün yine böyle bizimle sohbet

etti. Sohbet bitip de ayağa kalkınca kendisiyle beraber biz de ayrılmak üzere kalktık. Bizden ayrıldıktan bir süre sonra, bir bedevinin kendisine yetişip cübbesini çekerek boynunu kızarttığını gördük. Hazreti Ebû Hüreyre sözlerine devam ederek şöyle dedi:

– Cübbe sert bir kumaştan üretilmişti. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) cübbesini sertçe çekiştiren bedeviye doğru döndü; bedevi de kendisine,

– Şu yüklerimi benim için, şu iki devemin üzerine yükletiver. Kendi malından ya da babanın malından yükletecek değilsin ya, dedi.

Allah Resûlü de (sallallâhu aleyhi ve sellem),

– Hayır, Allah'a tevbe ederim, hayır Allah'a tevbe ederim, hayır Allah'a tevbe ederim. Elbette kendi malımdan ya da babamın malından yükletecek değilim. Bu yükleri bu hayvanlara yüklememde bir sakınca yoktur. Fakat sen bu cübbemi çekmenden dolayı bana kısas cezası uygulatmadıkça ben bu yükleri senin için yükletivermeyeceğim, buyurdu.

Bedevî ise, bütün bu sözlere karşılık, Allah Resûlü'ne,

– Vallahi ben sana bu çekişime karşılık kısas uygulatmam, cevabını verdi.

Hadisenin devamını Hazreti Ebû Hüreyre şöyle anlatıyor: Allah Resûlü bir adam çağırıp ona,

– Şu bedevinin iki devesinin birine arpayı diğerine de hurmayı yükletiver, buyurdu. Sonra da bize dönüp,

– Allah'ın bereketiyle evlerinize gidiniz, buyurdu.[46]

[46] Buhari, Edeb, 68

EFENDİMİZ ÖRTÜ ARKASINDAKİ GELİN GİBİ HAYÂ SAHİBİYDİ

Utanma hissi günümüzde göz ardı edilen güzel huylardan birisidir. Çocukların girişken olmaları düşünülerek ihmale uğrayan bir seciyedir. Büyüklere saygı bir hayâdır. Bugün otobüste büyüklere yer verilmiyorsa, çocuklar anne babalarının yanında ayak ayak üstüne atarak pervasızca oturuyorsa, bu hayâ duygusunun giderek kaybolmasından kaynaklanmaktadır. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise hayâ, yani utanma duygusunu imanın bir alameti, işareti ve parçası saymıştır. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: "Hayâ (utanma duygusu) imandandır."[47]

Kur'ân'ı Allah'tan geldiği gibi okuyan Abdullah ibn Mesud (radıyallahu anh) şunu nakleder: "Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem),

---

47 Buhari, İman, 16

– Allah'tan hakkıyla hayâ edin, buyurdular.

Biz de,

– Ey Allah'ın Resûlü! Allah'a hamd ü sena olsun ki biz Allah'tan hayâ ediyoruz, dedik.

Bizim bu sözümüz üzerine Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şu izahı yaptı:

– Söylemek istediğim bu sizin anladığınız hayâ değil. Allah'tan hakkıyla hayâ etmek, başını ve başın üzerindeki organları, karnı ve onun içindeki ve etrafındaki (organlarını) koruman, ölümü ve toprakta çürümeyi hatırlamandır. Kim âhireti dilerse dünya hayatının süsünü ziyneti-ni terk etmeli, âhireti bu hayata tercih etmelidir. Kim bu söylenenleri yerine getirirse, Allah'tan hakkıyla hayâ etmiş olur."[48]

Hazreti Ebû Said el-Hudri Allah Resûlü'nü şöyle anlatır: Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayâ açısından bakıldığında, evinde edebiyle oturan genç bir kızdan daha utangaçtı.[49] Bunu teyid eden bir başka hadiste de Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Her bir dinin kendine has bir ahlâkı vardır. İslâm'ın ahlâkı hayâdır."[50] Demek ki imanın mükemmele doğru gitmesi

48 Tirmizî, Kıyâmet, 25

49 Buhari, Edeb, 72-75

50 Muvattâ, Hüsnü'l-Hulk, 9

hayâ duygusuyla çok alakalıdır. Zira bir başka hadiste de "Yüce Allah bir kulu helak etmek isterse, önce o insandan hayâ duygusunu alır." buyurur.[51]

Utanma duygusu da diyebileceğimiz hayâ, insanı güzelleştiren bir seciyedir. Bundan yoksun bir fert her türlü rezilliğe açık bir durumdadır. Edeble taçlanmış bir hayat örnek bir hayattır. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hazreti Enes'in (radıyallahu anh) rivayet ettiği hadiste bu hakikate şöyle işaret eder: "Edebsizlik ve çirkin söz girdiği şeyi çirkinleştirir. Hayâ ise girdiği şeyi güzelleştirir."[52]

Hayâ, ilâhî bir ahlâk ve bir Allah sırrıdır. Eğer insanlar onun nereye taalluk ettiğini bilselerdi daha temkinli olur ve daha titiz davranırlardı. Bu hususu tenvir edecek şöyle bir vak'a naklederler:

"Cenâb-ı Hak mahşerde hesâba çektiği bir ihtiyara,

– *Niçin şu günahları işledin,* diye sorar.

O da inkâra saparak, günah işlemediğini söyler. Bunun üzerine Hazreti Erhamürrâhimîn,

– *Öyle ise onu Cennet'e götürün,* buyurur.

Bu defa da melekler durumu anlamak için,

---

51 İbn Mâce, Fiten, 27

52 Tirmizî, Birr, 47

– Yâ Rab, bu insanın şu günahları işlediğini siz biliyorsunuz, derler.

Allah Teâlâ da onlara,

– *Evet öyledir ama ümmet-i Muhammed'den biri olarak ağaran saçına-sakalına baktım; ayıbını yüzüne vurmaya hayâ ettim,* buyurur."

Bir rivayete göre Cebrâil (aleyhisselâm) bu haberi Efendimiz'e iletince, o şefkat ve hayâ insanının gözleri dolar, ağlar ve şöyle buyurur: "Cenâb-ı Hak ümmetimin ak sakallılarına azap etmekten hayâ ediyor da ümmetimin ak sakallıları günah işlemekten utanmıyorlar."[53]

---

[53] el-Müttakî, Kenzü'l-Ummâl, 15, 42680

HAYATINI HEP DOĞRU YAŞADI

Doğruluk; insanın sözüyle, özüyle, hâliyle ve inancıyla Allah Teâlâ'nın emir ve yasaklarına karşı hassas duruşu demektir. Ne pahasına olursa olsun hep doğrudan yana tavır alması, doğrunun yanında yer alması demektir. Doğruluk sadece ferdi değil, cemiyet yapısını da ilgilendiren bir husustur. Fertleri doğru insanlardan meydana gelen bir toplum da doğru ve sağlam temeller üzerine oturmuş bir toplumdur. Kur'ân-ı Kerim değişik âyetlerinde şöyle anlatır bunu: *"Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğrularla beraber olun."*[54]

"Gerçek mü'minler, ancak Allah ve Resûlü'ne iman eden, ondan asla şüpheye düşmeyen, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla savaşanlardır. İşte doğrular ancak onlardır."[55]

---

[54] Tevbe Sûresi, 9/119

[55] Hucurât Sûresi, 49/15

"Kitab'ta İsmail'i de an, O sözünde dosdoğruydu.. resûl ve nebiydi."[56]

"Kitab'ta İbrahim'i de an. O dosdoğru (sıddîk) bir nebiydi."[57]

Her hakikat doğruluk üzerine döner. Kâinat doğruluk ile işler. Peygamberler de davalarını doğruluk ekseniyle anlatmışlardır. Bu doğruluk, insanı dünya ve âhiret saadetine ulaştırır. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: "Doğruluktan ayrılmayınız. Doğruluk sizi birr'e, o da sizi Cennet'e ulaştırır. Kişi doğru olur ve daima doğruyu araştırırsa Allah katında sıddıklardan yazılır. Yalandan sakının. Yalan insanı fücura (günaha), o da Cehennem'e götürür. Kişi durmadan yalan söyler ve yalan araştırırsa Allah katında yalancılardan yazılır."[58] Bir başka hadiste doğru insanı şöyle taltif eder: "Bana şu altı şey hakkında tekeffülde bulunun (söz verin) ben de size Cennet'i tekeffül edeyim: Konuştuğunuz zaman doğru konuşun, vaad ettiğiniz zaman yerine getirin, emanette emin olun, ırzınıza sahip çıkın, gözlerinizi harama yumun, ellerinizi haramdan uzak tutun."[59]

Peygamberliğini doğruluğun zirvelerinde yaşayan Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) peygamberliğinin

---

[56] Meryem Sûresi, 19/54
[57] Meryem Sûresi, 19/41
[58] Buhari, Edeb, 69
[59] Müsned, 5/323

öncesinde de doğruluğu hiç bırakmamıştı. Kendisine bütün Mekke halkı "Güvenilir Muhammed" anlamında "Muhammedü'l-Emîn" diyorlardı.

İlk tebliğ yıllarında Safa üzerine bütün Kureyşlileri toplayıp yüksek yerin üzerinden onlara şöyle seslendi:

– Ey Kureyş topluluğu! Ben size, "Şu dağın eteğinde veya şu vadide düşman atlıları var; şimdi size saldıracaklar, mallarınızı elinizden alacaklar." desem, bana inanır mısınız?

Kureyşliler de hiç düşünmeden,

– Evet inanırız! Zira şimdiye kadar Sen'i hep doğru olarak bulduk. Sen'in yalan söylediğini hiç duymadık, dediler.[60]

[60] Müslim, İman, 55

EBÛ SÜFYAN BİLE YALANCI DİYEMEDİ

Doğru davranma ve doğru konuşma ahlâkın en önemli unsurudur. Resûl-i Ekrem Efendimiz için de doğruluk timsali diyebiliriz. Hep doğruluk soluklamıştır. Esas fazilet düşmanın övmesidir. İşte bir vak'a: Efendimiz'in Müslüman olmadan önce azılı düşmanlarından biri olan Ebû Süfyan'ın anlattığı bir hadise vardır; şöyle anlatıyor:

"Kureyş'in bir kervanıyla Şam taraflarında bulunuyordum. Ticaret için gitmiştim. Bu, Hazreti Peygamber'le on senelik barış yaptığımız devreye rastlıyordu. Biz Kudüs'te iken Herakliyüs de oraya geldi. Bizi meclisine davet etti. Gittik; etrafında Rum halkının ileri gelenleri ile oturuyordu. Sonra bizi huzura aldırdı ve tercümanı da getirtti. 'Hanginiz, 'Ben peygamberim.' diyen kişiye soy bakımından daha yakındır?' diye sordu. Ben,

– O'na herkesten daha yakınım, dedim.

Herakliyüs,

– Ebû Süfyan'ı ve onun arkasına da arkadaşlarını yerleştirerek huzuruma getirin, dedi.

Beraber ticarete gittiğimiz arkadaşlarımı tam arkama koydular. Sonra tercümanına benim arkamda bulunanlara söylenmek üzere şöyle dedi:

– Ebû Süfyan'dan Muhammed'in durumunu soracağım ve eğer bana doğruyu söylemezse, 'Doğru söylemedi.' desinler!

Ebû Süfyan diyor ki:

– Yemin ederim, eğer onların yalanımı söylemeyeceklerini bilsem ben onun hakkında yalan söyleyecektim. Herakliyüs'ün benden sorduğu ilk şey şuydu:

– Bu kişi sizin aranızda soyca nasıldır?

Dedim ki:

– O, bizim aramızda soylu birisidir.

Herakliyüs'ün sorularından biri de şuydu:

– Siz onu bu söylediklerinden önce yalancılıkla itham eder miydiniz?

Ebû Süfyan diyor ki:

– Hayır!

Onun hile yapıp yapmadığını sordu, ben de yapmadığını söyledim ve hemen arkasından da "Biz bir müddettir onun ne yaptığını bilmiyoruz." dedim. Orada imkân

bulup da Hazreti Peygamber'in aleyhinde araya sokuşturduğum tek şey bu idi. Herakliyüs soruların cevaplarını aldıktan sonra şu sözlerle konuşmasını bitirdi:

– Bir olan Allah'a ibadet etmemizi, hiçbir şeyi O'na ortak koşmamamızı emrediyor, bizi putlara ibadetten nehyediyor; Allah'a ibadet etmemizi emrediyor, zinadan kaçınmamızı söylüyor, dedin. Eğer Ebû Süfyan senin bu söylediklerin doğru ise kesinlikle adı geçen bu Zât, bu iki ayağımın altındaki topraklara da hâkim olacaktır. O'nun geleceğini biliyordum, okuyordum. Fakat O'nun Araplardan olacağını zannetmiyordum. O'nun yanına güvenle varacağımı bilseydim O'nunla buluşmanın, beraber olmanın zorluklarına tahammül gösterecektim. Hatta ben O'nun yanında olsaydım O'nun ayaklarını yıkardım.[61]

İşte neticesi görülen bir hakikat: "Bir tane sıdk, bir harman yalanları yakar. Bir tane hakikat, bir harman hayâlâta müreccahtır."[62]

Yunus Emre ne güzel söylemiş:

Zerrece kalmadı gönlümde hile
Sıdk ile girmişem ben bu Hak yola
Ebû Bekir, Ömer, Osman'da bile
Yâ Muhammed cânım arzular seni

---

61 Buhari, Bed'ü'l-Vahy, 1
62 Said Nursi, Mektubat, s. 532

HER ZAMAN SÖZÜNDE DURDU

Kur'ân-ı Kerim'de özenle üzerinde durulan konulardan birisidir doğruluk. Özde, sözde ve davranışlarda doğruluk. Sadece ferdin sahip olması gereken bir vasıf olarak değil de, aynı zamanda doğru insanlarla beraber olma da Kur'ân'ın teşvik ettiği konulardan biridir: *"Ey iman edenler! Allah'ın emirlerine karşı gelmekten sakının ve dürüst insanlarla beraber olun."*[63] Kur'ân Hazreti İbrahim'i (aleyhisselâm) sadakati ile övmüştür. *"Kitapta İbrâhim'i de an. O gerçekten özü sözü doğru biri idi, yani bir peygamberdi."*[64]

Doğruluk her şey normal seyrinde giderken değil, aynı zamanda en zor şartlar altında, hatta küçük bir yalanla kurtulma şansının olduğu bir anda dahi, yalana girmemek için kıvranmaktır. Her işin önünde, içinde, arkasında sadakat ve doğruluk ile durmak. *"De ki: Rabbim! Gireceğim*

[63] Tevbe Sûresi, 9/119
[64] Meryem Sûresi, 19/41

yere doğrulukla girmeye, çıkacağım yerden doğrulukla çıkmaya beni muvaffak eyle!.."[65]

Allah Resûlü randevulaştığı birisini üç gün randevu yerinde beklemişti. Adam randevusunu hatırlayıp da geldiğinde de kendisine herhangi bir kızgınlık ifadesi olmadan,

– Seni burada üç gündür bekliyorum, demişti.[66]

Peygamber Efendimiz sözünde durmayan insanı münafık, yani ikiyüzlü olarak nitelemiştir. Şöyle buyurur: "Münafık kişi konuştu mu yalan söyler. Vaad ederse sözünden döner. Kendisine bir şey emniyet olunursa hıyanet eder."[67] Belki bu vasıfların hepsi bir kişide olmayabilir. Bu vasıflardan birisi bile bir insanda varsa onda nifaka ait kırıntılar var demektir. Hemen bu tortulardan temizlenmesi gerekir.

Doğruluk sadece ferdin şahsi hayatının ürünü değil, toplum hayatının da bir ürünü olarak işlemelidir. Şahsi hayatımızdan tutun, sosyal hayatımıza, oradan ticaret hayatımıza ve hatta aile hayatımıza kadar sadakat ve doğruluk esas alınmalıdır. Bu kurumların zedelenmemesi fertlerin sadakat ile yaşamalarına bağlıdır.

---

65 İsrâ Sûresi, 17/80
66 Ebû Davud, Edeb, 90
67 Buhari, İman, 24

CESUR NEBİ

Ahlâkın bir yönü de cesarettir. Ahlâklı bir fert, cesaret sergilemesi gerektiği yerde cesur olabilmelidir. Cesaret gösterilecek yerde suskun kalır, korkak olunursa bu ahlâk dışı bir davranış olur. Yüce kitabımız Kur'ân-ı Kerim Allah Resûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) cesaret ve kesin kararlılık tavsiye ediyor: *"O hâlde (Resûlüm), azim ve kararlılık sahibi peygamberlerin sabrettikleri gibi sen de sabret."*[68]

İki zıt huyu bir arada zirvede yaşayabilmek, aslında ancak bir Nebi'de bulunabilecek bir haslettir. Hem cesur olmak, hem de şefkatli merhametli olmak. Hazreti Ali -ki cenkleri hikâye olarak her yerde okunan birisi- bile diyor ki:

– Biz harp sırasında başımız sıkışınca Allah Resûlü'nün arkasına sığınırdık.

Nitekim şu vaka Efendimiz'in cesur duruşunu daha açıklayıcıdır. Olay Gavres isimli bir müşrik ile Allah

[68] Ahkâf Sûresi, 46/35

Resûlü arasında yaşanmıştır. Hazreti Cabir (radıyallahu anh) hadiseyi naklediyor: Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte Necid'e doğru gazveye çıktık. Allah Resûlü'ne öğle vakti, sık ağaçlı, çalılık bir vadide yetiştik. Derken Allah Resûlü bir ağacın altına dinlenmek için oturdu. Kılıcını da dallardan birine astı. Askerler vadi içerisinde dağılıp dinlenmek üzere ağaçların gölgelerine uzandılar. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bizi çağırdı. Yanına gelince de anlattı:

– Ben uyurken yanıma bir adam geldi, kılıcımı aldı. Tam o sırada uyandım. Adam tepemde dikilmişti, elinde de kınından sıyrılmış kılıç vardı. Beni kılıcıyla öldürme niyetinde idi. Bana, "Seni benden kim kurtarabilir?" dedi. Ben de "Allah." cevabını verdim. Kılıcı elinden düşüverdi. İşte o, şu oturan adamdır, buyurdular.

Allah Resûlü intikam düşüncesine girmedi ve adama dokunmadı. İsmi Gavres olan bu kişi kavminin lideri idi. Allah Resûlü onu affedince, adamlarının yanına döndü. Ayrılırken de,

– Allah'a yemin olsun size karşı harp eden bir kavimle beraber olmayacağım, dedi.[69]

Allah Resûlü, eşsiz cesaret örneklerinden birini de, hicret-i seniyyeleri esnasında, Sevr mağarasında sergilerler. Sevr, gençlerin bile zorlanarak çıkabilecekleri zirvede

[69] Buhârî, Cihâd, 87

bir mağaradır. Ancak O, elli üç yaşında olmasına rağmen bu zirveye tırmanıyor ve bu mağarayı kıymetler üstü bir değerle şereflendiriyordu. Mekke müşrikleri, mağaranın ağzında dolaşırken, Seyyidinâ Hazreti Ebû Bekir, sırf O'nun adına duyduğu endişeden ötürü telaş içindedir ve belki de taşıdığı endişeli duygulardan dolayı mübarek yüzü sapsarı kesilmiştir. Hâlbuki onunla aynı atmosferi paylaşan Nebiler Serveri'nin dudaklarındaki tebessümde en ufak bir değişiklik olmamıştır ve endişe içindeki dostu Hazreti Ebû Bekir'i (radıyallahu anh),

– Korkma! Allah bizimle beraberdir, O iki kişiyi ne zannediyorsun ki, onların üçüncüsü Allah'tır, sözleriyle teselli ve teskin etmiştir.[70]

Allah Resûlü bir liderdi. Lider, üstün idraki, cesaret ve kararlılığı, sabır ve metanetiyle her zaman çevresinin en büyük dayanağı ve ümit kaynağı olmalıdır. Hazreti Enes'in (radıyallahu anh) Efendimizle ilgili gözlemlerine bakalım:

– Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanların en güzeli, insanların en cömerdi, insanların en cesuru idi.

Enes (radıyallahu anh) sözlerine şöyle devam ediyor:

– Bir gece Medine ahalisi bir ses işitmişlerdi de düşman baskınından korkmuşlardı. Peygamber, Ebû Talha'ya

---

70 Buhari, 4/1772

ait çıplak, eyersiz bir at üzerine atlayarak sesin geldiği tarafa sürmüş, Medinelileri geride bırakmıştı. Keşfi yapıp dönerken kılıcını boynuna asmış hâlde Medinelileri karşıladı ve,

– Korkulacak bir şey yok, korkmayınız, buyurdu.

Sonra Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) üzerine bindiği ve o güne kadar yavaşlığı ile meşhur o atı kastederek,

– Ey Ebû Talha şu atını deniz gibi buldum, buyurdu.

Bir daha o atı geçen başka bir at olmadı.[71]

---

71 Buhari, Edeb, 39; Müslim, Fedâil, 48

ŞEFKAT ABİDESİ NEBİ

Şefkat güzel ahlâktır. Şefkat, derin ve sırlı bir hakikattir. Şefkatin tedavi edemeyeceği bir hastalık yoktur. Şefkat anahtarıyla açılamayacak kapı da yoktur. Peygamber Efendimiz öyle bir şefkat abidesidir ki onun şefkatine yaklaşabilecek kimse yoktur. Nitekim *"Biz Seni -başka bir şey değil- âlemlere rahmet olarak gönderdik."*[72] âyetinin de beyanıyla Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir.

Her güzel haslet gibi şefkat de yine Allah Resûlü'nde (sallallâhu aleyhi ve sellem) zirveleşmiştir. O, büyük davasını şefkat gibi önemli esaslar üzerine oturtmuş ve tebliğini hep şefkatin ılık atmosferi altında yapmıştır. Zaten, *"Ben size bir babanın evlatlarına olduğu gibiyim."*[73] diyen birinin başka türlü olması da düşünülemez.

[72] Enbiyâ Sûresi, 21/107
[73] Ebû Davud, Taharet, 4

Peygamber Efendimiz canlılar için de cansızlar için de şefkat ve rahmetti. Kur'ân-ı Kerim bunu şöyle anlatır: *"Ey insanlar! İşte size, Rabbinizden bir öğüt, gönüllerdeki dertlere bir şifa, mü'minlere doğru yolu gösteren bir hidâyet ve rahmet geldi. De ki: "Allah'ın lütfuyla, rahmetiyle, evet sadece bununla sevinin."*[74]

Ebû Katâde babasından şöyle bir rivayette bulunur: Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

– Ben çoğu zaman namaza okumayı uzatmak niyetiyle dururum da geriden bir çocuğun ağladığını duyunca, annesine sıkıntı vermeyeyim diye namazımı kısa tutarım.[75]

Evrensel bütün değerlerin ortaya koymak için uğraştığı ama muvaffak olamadığı bir hakikat Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) dilinde şöyle ifadesini buluyordu: "Merhamet etmeyene merhamet edilmez."[76] Müşfik olmayan biri bir gün mutlaka kabalıkla yüz yüze gelecektir.

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) sevgi, saygı ve şefkatin toplumun bütün katmanlarına yayılmasını ister ve hem büyüklere karşı gösterilen saygısızlığa, hem de küçüklerin sevgi ve alakadan yoksun kalmasına hoş bakmazdı. Günlerden bir gün Allah Resûlü'nü

[74] Yunus Sûresi, 10/57-58
[75] Buhari, Ezan, 65
[76] Müslim, Fedâil, 65

(sallallâhu aleyhi ve sellem) görmek için Mescid-i Nebi'ye yaşlı bir adam gelmişti de orada bulunanlar ona yer açmakta gecikmişlerdi. Bunu fark eden Allah Resûlü onları ikaz ederek,

– Küçüklerimize şefkat etmeyen, büyüklerimize de saygı ve hürmet göstermeyen bizden değildir, buyurmuştu.[77]

Ashab-ı kiramdan Enes'in kardeşi Ebû Umeyr'in küçük bir serçesi vardı, onu çok sever ve onunla oynardı. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), onu her görmesinde Ebû Umeyr ile şakalaşır, onu sever, okşardı. Bir gün Ebû Umeyr'in serçesi ölmüş, o da buna çok üzülmüştü. Onunla oynar, üzerine titrerdi. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) serçesinin öldüğünü duyunca, yanına gelmiş ve ona,

– Serçeciğe ne oldu, serçeciğe ne oldu, diyerek çocuğun acısına ortak olmuştu.[78]

Ve bir başka örnek: Bir gün Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine'de geziyordu. Ashâbının hâline muttali oluyordu. Derken bir sokaktan geçerken bir çocuk gördü. Çocuk hıçkırıklarını tutamayarak için için ağlıyordu. Allah Resûlü durdu ve,

---

77 Tirmizi, Birr, 15

78 Buhari, Edeb, 81, 112

– *Yavrum niçin ağlıyorsun,* diye sordu.

Ağlayan çocuk,

– Annem bana para vermişti ve parayla un almamı söylemişti. Ben de paramı kaybettim, dedi.

Bunun üzerine şefkat ve merhamet timsali Peygamber Efendimiz çocuğa kaybettiği kadar para verdi. Ama çocuğun ağlaması devam ediyordu. Allah Resûlü çocuğa niçin ağlamaya devam ettiğini sordu. Çocuk,

– Şimdi eve gidince geç kaldığım için annem babam bana kızacaklar, belki de dövecekler, ondan korkuyorum, dedi.

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) çocuğun elinden tuttu, evine kadar onu götürdü ve anne babasına teslim etti.

Peygamber Efendimiz, şefkat gösterilmesi gereken bir grubun da insanların beraber çalıştıkları yardımcılar olduğunu bildirmiştir. Bir sözünde şöyle buyurur: "Sizden birisine hizmetçisi yemeğini getirdiği zaman hizmetçisini beraberinde oturtsun. Hizmetçi onunla beraber oturmayı istemezse getirdiği yemekten mutlaka ona da versin. Zira o yemeği o pişirmiştir."[79]

[79] Buhari, Et'ime, 18; Ebû Dâvud, Et'ime, 51

ŞEFKATİN ZİRVESİ: DÜŞMANA ŞEFKAT

"Gerçek fazilet düşmanların şahadetiyle ortaya çıkar." Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) düşmanlarının bile takdir ile yâd ettiği bir Nebiydi. Herkese, her şeye şefkatli olduğu gibi, düşmanlarına dahi şefkatle yaklaşıyordu. Şefkat en katı kalpleri bile eriten bir iksirdi. Hazreti Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Necid bölgesine bir süvari müfrezesi göndermişti. Bu müfreze Benî Hanîfe kabilesinden Sumâme ibn Usâl denilen bir kişiyi esir almıştı. Sumâme, Medine'ye getirildi ve onu mescidin direklerinden birisine bağladılar. Bu sırada Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) dışarı çıktı ve Sumâme'ye,

– Ey Sumâme, yanında neyin var, gönlünden ne geçiriyorsun ve benden ne bekliyorsun, buyurdu.

Sumâme,

– Gönlümde hayır ümidi var Ey Muhammed! Çünkü Sen zulmetmezsin; iyilik yaparsın ve şefkat edersin. Eğer Sen beni öldürürsen, kanlı bir caniyi öldürmüş olursun. Eğer beni serbest bırakırsan iyiliğe karşı teşekkür eden birisini serbest bırakmış olursun. Eğer serbest kalmam için fidye ve mal istersen, ne kadar dilersen işte malım, dedi.

Bu konuşmadan sonra Sumâme bağlı olarak bırakıldı. Ertesi gün Peygamber Efendimiz Sumâme'nin yanına geldi ve yine ona seslenerek,

– Ey Sumâme, gönlünde ne var, ne umuyorsun, dedi.

O da,

– Gönlümde dün Sana söylediğim şey vardır. Eğer serbest bırakırsan, iyiliğe karşı şükredici bir kimseye faydalı olmuş olursun, dedi.

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu o gün de bağlı olarak bıraktı. Nihayet üçüncü gün olunca Peygamber yine,

– Ey Sumâme, yanında ne var, buyurdu.

Sumâme de,

– Yanımda dün Sana söylediğim şey var, dedi.

Allah Resûlü de,

– Sumâme'yi salıveriniz, buyurdu.

Sumâme bağından salıverilince, hemen mescidin yakınındaki bir suya gitti, yıkandı, sonra mescide girdi ve,

– Eşhedü en lâ ilahe illallâh ve eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah, dedi ve şöyle devam etti:

– Ey Muhammed! Vallahi şu yeryüzünde bana Sen'in yüzünden daha düşman hiçbir yüz yoktu. Fakat bu sabah Sen'in yüzün, bana bütün yüzlerin en sevimlisi olmuştur. Vallahi dinlerden hiçbir din bana Sen'in dininden ziyade düşman gelmezdi. Fakat bu sabah Sen'in dinin bana göre dinler arasında en güzelidir. Vallahi şehirlerden hiçbir şehir bana Sen'in yaşadığın şehir kadar sevimsiz değildi. Fakat bu sabah Sen'in yaşadığın şehir, bana şehirler içinde en sevimlisi oldu. Ey Nebi! Ben umre yapmaya niyet ettiğim sırada Sen'in süvarilerin beni yakalamışlardı. Şimdi Sen ne emredersin, dedi.

Bunun üzerine Allah Resûlü Sumâme'yi dünya ve âhiret saadetiyle müjdeledi ve umre ibadeti yapmasını emretti. Sumâme umre yapmak için Mekke'ye varınca birisi ona,

– Dininden başka bir dine mi döndün, dedi.

O da,

– Hayır, vallahi ben dinden çıkmadım. Fakat ben Allah'ın Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) olan Muhammed'in beraberinde Müslüman oldum. Vallahi ben sizin din dediğiniz o sapık müşrikliğe dönmem ve Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) o hususta izin vermedikçe size Yemâme'den bir buğday tanesi gelmeyecektir, dedi.[80]

Dün düşman olan, Efendimiz'in karşısında dize gelip O'nun en önemli savunucularından birisi oluyordu.

[80] Buhari, Megazi, 70

EFENDİMİZ'İN NEZAKETİ

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) tam bir nezaket timsalidir. Zaten vahiy onun nezaket ve nezahetini şöyle ifade etmektedir: *"İnsanlara yumuşak davranman da Allah'ın merhametinin eseridir. Eğer kaba, katı yürekli biri olsaydın, insanlar senin etrafından dağılıverirlerdi. Öyleyse onların kusurlarını affet, onlar için mağfiret dile ve işleri onlarla müşavere et! Bir kere de azmettin mi, yalnız Allah'a tevekkül et! Allah muhakkak ki Kendisine dayanıp güvenenleri sever."*[81]

Kur'ân onun tebliğinde nezaketin ne kadar değerli olduğunu vurguluyordu. Nezaket birçok insanın gönlüne girmede büyük bir vesile olmuştu. Onun nezaketini Ebû Süfyan Mekke'de iken itiraf ediyor.

İslâm düşmanları arasında yer alanlardan biri de Ebû Süfyan ve karısı Hind'di. Ebû Süfyan; İslâm'a karşı,

[81] Al-i İmran Sûresi, 3/194

Müslümanlara karşı idi; ama düşmanlıkta bir Ebû Cehil gibi gaddar ve kin dolu değildi. Bir gün Ebû Süfyan, karısı Hind ve küçük oğlu Muaviye bineklerinin üzerinde bir yere doğru gidiyorlardı. Yolda Allah Resûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) rastladılar. Peygamberimiz'i gören Ebû Süfyan, nereye gittiğini sordu. Peygamberimiz gittiği yeri söyleyince, oğlu Muaviye'yi merkepten indirerek Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) binmesini istedi. Allah Resûlü de merkebe bindi. Böylece Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) yol boyunca İslâm'ı anlatma fırsatı bulmuştu. Onları daha önce de defalarca yaptığı gibi İslâm'a davet etti. Ebû Süfyan, Peygamberimiz'i sessizce dinlerken karısı Hind, sürekli homurdanıyor, için için kızıyordu. Nihayet yol ayrımına geldikleri vakit, Peygamber Efendimiz, teşekkür ederek onlardan ayrıldı. Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) ayrılmasından hemen sonra Hind, kocasına çıkışarak,

– Bütün bunları dinlemek için mi oğlunu merkepten indirdin?

İşte bu soru üzerine Ebû Süfyan'ın verdiği cevap çok manidar ve düşündürücüdür:

– Öyle söyleme Hind! Muhammed dedelerinin dinini terk etti, bizi yanlış şeylere çağırıyor ama o çok asil bir ruha sahip ve gerçekten nazik ve kibar bir insan![82]

[82] Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, c.1, s.99

Aslında hayat-ı seniyyelerinin tamamı böyleydi Efendimiz'in. Hazreti Enes, Peygamberimiz'in eşsiz nezaketini şöyle anlatıyor:

– Kendisine bir şey soranı can kulağıyla dinler, soruyu soran yanından ayrılmadıkça onu terk etmezdi. Allah Resûlü ile bir kimse tokalaşırsa veya bir kimse tokalaşmak için elini uzattığında, karşısındaki kişi elini çekmeden Resûlullah elini çekmezdi. Biriyle yüz yüze gelince de karşısındaki, yüzünü çevirip ayrılmadıkça Peygamber Efendimiz o kimseden yüzünü çevirmezdi. Önüne oturan kimseye hiçbir zaman ayaklarını uzatmazdı. Karşılaştığı kimseye önce kendisi selâm verirdi. Kendisini ziyarete gelenlere ikramda bulunurdu. Oturmaları için çok kere hırkasını sererdi. Bazen de altındaki minderi misafire verir, üzerine oturması için işaret eder, kendisi açık yere otururdu.[83]

---

[83] İbn Mâce, 2/1224

AİLE HAYATI

Ahlâkın sadece ferdî ya da toplumsal boyutuyla değil, aile hayatıyla ilgili boyutuyla da ele alınması gerekir. Aile, anne-baba ve çocuklardan meydana gelir ve vücutta hücre ne ise aile de toplum için odur. Aileyi meydana getiren fertlerin ahlâklı olması çok önemlidir. *"En hayırlınız, aileniz için hayırlı olandır. Bana gelince ben, aileme karşı en hayırlı olanınızım."*[84] buyuran Allah Resûlü, bu hususta da en güzel misaldir.

Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) aile bağları, sevgi, saygı ve anlayış esası üzerine kurulmuştur. Allah Resûlü'nün aile reisi olarak en fazla önem verdiği husus, aile fertleriyle olan sohbetidir. Peygamber Efendimiz, çocukların anne babalarına karşı nasıl davranmaları gerektiğini anlatmıştır. Aynı husus Kur'ân-ı Kerîm'de de şöyle anlatılır: *"Biz insana, annesine babasına iyi davranmasını emrettik. Zira annesi onu nice zahmetlerle karnında taşımıştır.*

[84] Tirmizi, Menâkıb, 63

Sütten kesilmesi de iki yıl kadar sürer. İnsana buyurduk ki: 'Hem Bana, hem de annene babana şükret, unutma ki sonunda Bana döneceksiniz.''[85]

Çocuk, anne babanın kendisi için harcadığı emeğe saygılı olmalıdır. Annenin hamileliğinde çocuğu için çektiği sıkıntılar anlatılarak çocuğun, anne babasına karşı üzerine düşen görevleri yapması hatırlatılmaktadır. Çok bilinen bir hadisi hatırlatalım: Peygamber Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir gün bir sahabi sordu:

– Ey Allah'ın Resulü! Hayatımda en çok ihtimam göstermem gereken kimdir?

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) cevap verdi:

– Annendir.

Sahabi sözlerine devam etti:

– Annemden sonra kim, yâ Rasulallah?

Efendimiz cevap verdi:

– Annendir.

Sahabi üçüncü defa sordu:

– Sonra kim?

– Annendir.

– Sonra kimdir?

[85] Lokman Sûresi, 31/14

– Babandır, buyurdular.[86]

Babanın da aile hayatında çok önemli bir konumu vardır. Sanki anne hakkı daha önde görünüyor gibi olsa da babanın konumu da hafife alınmamalıdır. Anne ev hayatını sırtlamış götürürken, baba da evin geçimi için gecesini gündüzünü vererek çalışmaktadır. Babayı şöyle över Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): "Baba Cennet'in orta kapısıdır. İstersen o kapıyı ihmal et veya o kapıyı muhafaza et."[87]

Anne babaya saygılı, hürmetli olmak ahlâki bir fazilettir. Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) büyük günahlara sayarken birisi olarak da 'anne babaya âsi olmayı' da katar.[88] Âyette anne babaya öff demenin bile ahlâk dışı bir davranış olduğu söylenir: *"Rabbin şöyle buyurdu: 'Allah'tan başkasına ibadet etmeyin! Anneye ve babaya güzel muamele edin! Şayet onlardan her ikisi veya birisi yaşlanmış olarak senin yanında bulunursa sakın onlara hizmetten yüksünme, 'öff!' bile deme, onları azarlama, onlara tatlı ve gönül alıcı sözler söyle! Şefkatle, tevazu ile onlara kol kanat ger ve şöyle dua et: 'Ya Rabbî, onlar küçüklüğümde nasıl beni ihtimamla yetiştirdilerse, ona mükâfat olarak Sen de onlara merhamet buyur!''"*[89]

---

86 Müslim, Birr, 1-2
87 Tirmizi, Birr ü Sılâ, 3; İbn Mâce, Edeb, 1
88 Müslim, İman, 144
89 İsrâ Sûresi, 17/23-24

PEYGAMBER EFENDİMİZ İNSANLARA DEĞER VERİRDİ

İnsan; insan olduğu, insan olarak yaratıldığı için değerlidir. Kur'ân, insanın değerini şöyle ifade eder: *"Biz insanı en mükemmel surette yarattık."*[90] İnsanî değerler renge, dile, dine göre değişkenlik arz etmez. İnsanlık için en büyük musibet ve belalardan birisi ırkçılık olmuştur. Allah Resûlü, insanı, değerli bir varlık olarak görürdü. Hazreti Ebû Hureyre'den (radıyallahu anh) rivayet edildiğine göre siyah bir kadın Mescid-i Nebevî'yi süpürürdü. Bu vazifesi sırasında Allah Resûlü bu kadıncağızı izlerdi. Bir ara Allah Resûlü onu göremeyince nerede olduğunu sordu.

– Öldü, dediler.

Hazreti Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem),

– Bana haber verseydiniz ya, buyurdu.

[90] Tin Sûresi, 95/4

O kadının vefatı, sanki haber verecek kadar sahabilerin dikkatini çekmemişti. Resûl-i Ekrem sözüne devamla,

– Bana mezarını gösterin, buyurdu.

Mezarını gösterdiler. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun cenaze namazını gıyabi olarak tekrar kıldıktan sonra şöyle buyurdu:

– Bu kabirler orada yatanlar için zifirî karanlıktır. Üzerlerine kılacağım namaz sebebiyle Allahü Teâlâ onların kabirlerini aydınlatır."[91]

Şu vaka insana verdiği değer konusunda en çarpıcı misallerden biridir. Câbir ibn Abdillah şöyle demiştir: Bir defasında Allah Resûlü ile beraber otururken yanımızdan bir cenaze geçmişti. Resûl-i Ekrem Efendimiz hemen o cenaze için ayağa kalktı. Biz de ona uyarak ayağa kalktık ve:

– Ey Allah'ın Resûlü! Bu bir Yahudi cenazesidir, dedik.

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem),

– Herhangi bir cenaze gördüğünüzde hemen ayağa kalkınız, buyurdu.[92]

---

91 Buharî, Cenaiz, 67; Müslim, Cenaiz, 71

92 Buhari, Cenâiz, 49

SELÂMLAŞMAK KAYNAŞMAYA VESİLEDİR

Selâm, emandır, emniyettir, güvendir. Silm, barış demektir. Selâm veren kişi, karşısındaki insana kendinden zarar gelmeyeceğini ilân etmektedir. Bu açıdan selâm insanlar arasında kaynaşmayı sağlayan, kırık kalpleri tamir eden önemli bir vesiledir. Yüce Allah Kur'ân-ı Kerim'de: *"Ey iman edenler! Evlerinizden başka evlere izin almadan ve ev halkına selâm vermeden girmeyin. Eğer düşünecek olursanız, bu sizin için daha hayırlıdır."*[93] *"Bir selâm ile selâmlandığınız zaman ondan daha güzeli ile selâm verin yahut aynıyla mukâbele edin. Şüphe yoktur ki Allah, her şeyin hesabını hakkıyla görendir."*[94] *"Evlere girdiğiniz zaman, kendinizden olan içeridekilere, Allah katından esenlik, bereket ve iyilik dileyerek selâm verin."*[95] buyurmaktadır.

[93] Nûr Sûresi, 24/27
[94] Nisa Sûresi, 24/86
[95] Nûr Sûresi, 24/61

Bu sebeple selâm Müslümanlar arasında kaynaşmanın, sevgi ve hürmetin elde edilmesinde en başta gelen unsurlardan biridir. Müslümanların tanışmaları ve kendilerini başka din mensuplarından ayırmaları selâm sayesinde olur. Selâm nefsi tevazua alıştırdığı gibi, Müslümanların birbirleriyle küsüp alakayı kesmesini ve ara bozmayı ortadan kaldırır. İnsan verdiği selâmı hiçbir maddi menfaat gözetmeden, Allah için vermelidir. Onu yalnız eşine ve dostuna değil, gördüğü her Müslüman'a vermelidir. Aksi takdirde belirli sınırlar çizenler ve bu sınırlar dışında mütalaa ettiği insanlara selâm vermekten kaçınan kimseler dine uygun davranmış olmazlar. Zira Hazreti Peygamber selâmın yayılmasında sınırlar koymamış ve her Müslüman'a verilmesini istemiş, bunun için çeşitli vesilelerle selâmın yayılmasını emretmiştir.

Müslümanlar arasında selâmlaşmanın önemi ve gerekliliğini Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle ifade etmiştir: "İman etmedikçe Cennet'e giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe de mü'min olamazsınız. Kendisiyle birbirinizi seveceğiniz bir şeyi size göstereyim mi? Ashâb-ı kiram dediler ki:

– Evet! Ey Allah'ın Resûlü, söyleyin!

Efendimiz,

– Aranızda selâmı yayınız. Birbirinize selâm veriniz, buyurdu.[96]

[96] Müslim, İman, 93

Toplum hayatında bir yere girerken ya da çıkarken selâm vererek girmeye ve yine selâm vererek ayrılmaya özen göstermek gerekir. Kelede ismindeki sahabi şu olayı nakleder: Safvan ibn Ümeyye bana bir miktar âcur verdi ve onları Peygamber Efendimiz'e götürmemi söyledi. Ben de dediğini yaptım. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) o sırada Mekke dışında idi. Yanına yaklaşıp selâm vermeden huzuruna çıktım Bana,

– Dön, selâm ver öyle içeriye gel, buyurdu.

Ben de kendisinin dediğini yaptım, selâm verdim ve yanına girdim.[97]

Selâmlaşmada sıranın nasıl olması gerektiğini de Peygamber Efendimiz öğretmiştir: "Küçük yaşta olan yaşça büyüğüne, yürüyen kimse oturan kimseye, binek üzerinde olan yürüyene, az topluluk çok topluluğa selâm versin."[98]

Verilen selâma cevap verirken güzel bir karşılık vermek gerekir. Bu, selâm verene saygı ve verilen selâmın taşıdığı anlam açısından önemlidir. Kur'ân-ı Kerim'de Allah Teâlâ şöyle buyurur: *"Şayet size selâm verilirse, siz de ondan daha güzel bir tarzda selâmı alın, en azından verilen selâmın misli ile karşılık verin! Şüphesiz ki Allah, her şeyin hesabını hakkıyla arar."*[99] Hazreti Ebû Hüreyre şunu nakleder: "Bir

97 Ebû Dâvud, Edeb, 150

98 Müslim, Selâm, 1

99 Nisa Sûresi, 4/96

gün bir mecliste Peygamber Efendimizle birlikte oturuyorduk. Birisi geldi ve,

– es-Selâmü aleyküm, dedi.

Allah Resûlü,

– Bu adam bu selâmıyla on sevap kazandı, dedi.

Ardından bir başka adam geldi ve,

– es-Selâmü aleyküm ve rahmetullahi, dedi.

Allah Resûlü bu adam için,

– Yirmi sevap kazandı, dedi.

Bir başkası da geldi ve,

– es-Selâmü aleyküm ve rahmetullahi ve berakâtühü, dedi.

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu adam için de,

– Bu selâmıyla otuz sevap kazandı, buyurdu."[100]

Bazen bir merhaba, bazen bir günaydın ile ama en güzeli de Allah selâmı ile insanlara yaklaşmak önemli bir ahlâki davranıştır.

---

[100] Ebû Dâvud, Edeb, 143

KOMŞUYLA İLİŞKİLER

Yüce dinimiz komşumuzun kimliği ne olursa olsun güzel ilişkiler kurmayı emretmektedir. Kur'ân-ı Kerim'de *"Yalnız Allah'a ibadet edip O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın! Anneye, babaya, akrabalara, yetimlere, fakirlere, yakın komşulara, uzak komşulara, yol arkadaşına, garip ve yolculara, ellerinizin altındaki köle, cariye, hizmetçi, işçilere de güzel muamele edin! Bilin ki Allah kendini beğenen ve övünüp duran kimseleri sevmez"*[101] buyrulur.

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) de,

– Cibril devamlı olarak bana komşuyu tavsiye ediyordu, hatta zannettim ki, Cibril, komşuyu komşuya vâris kılacak, buyurmuştur.[102]

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) komşusuyla iyi geçinemeyen kimselerin Cennet'e giremeyeceğini

[101] Nisa Sûresi, 36
[102] Buhari, Edeb, 28

belirtmiştir: "Kimin kötülüklerinden komşusu emin olmaz ise, o Cennet'e giremez !"[103] Abdullah ibn Ömer'in anlattığına göre, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir gazveye çıkmıştı. Yolda,

– Bugün, komşusuna eziyet eden kimse bize katılmasın, buyurdu.

Adamın biri:

– Ben komşumun duvarının dibine abdest bozmuştum, deyince Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem),

– Bugün bize katılma, buyurdu.

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ashabını komşuluk münasebetleri hususunda daima ikaz eder, onlara bu konuda riayet etmeleri gerekenleri detaylarıyla öğretirdi. Hazreti Ebû Zer'in (radıyallahu anh) anlattığı bir rivayette diyor ki:

"Dostum, halilim Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana şöyle vasiyet etti:

– Çorba pişirdiğin zaman suyunu çok koy. Sonra da komşularını gözden geçir ve ihtiyacı olanlara güzel bir şekilde takdim et!"[104]

Bu hadîs-i şerîfte yemeklerin en sadesi olan çorbadan bahsedilmesi mecâzîdir. "Hiçbir şeyin olmasa, sadece

---

[103] Buhari, Edeb, 26

[104] Müslim, Birr, 143

çorban bulunsa bile, komşularına ondan bir pay ayır." denmek istenmiştir. Ayrıca bilhassa varlıklı kimseler, evlerinde bolca bulunan ama fakir komşularının tadamadığı yiyeceklerden onlara ikram etmesini bilmelidirler. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir başka hadis-i şeriflerinde,

– Yanı başında komşusu açken kendisi tok yatan kimse mü'min değildir, buyurmuştur.[105]

Peygamberimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) basit bir şey dahi olsa komşuların birbirlerine ikramda bulunmaları gerektiğini ifade sadedinde hanım sahabilere şöyle seslenmiştir:

– Ey Müslüman kadınlar! Komşu hanımlar birbirlerine ikramda bulunmayı küçümsemesin! İkram edilen şey bir koyun paçası bile olsa."[106]

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) Müslüman hanımlara, ikram edilecek şey son derece sade olsa bile "Canım bundan da hediye mi olurmuş!" diye düşünmeden komşuya göndermelerini tavsiye etmektedir.

İkram edilen komşunun da kendisine takdim edilen şeyi küçük görmemesi, büyük bir minnettarlık içinde kabul etmesi lâzımdır. Basit gibi gözüken bu tavrın bir ibadet

---

[105] Hâkim, Müstedrek, II, 15

[106] Buhârî, Edeb 30; Müslim, Zekât, 90

hüviyetine sahip olduğu unutulmamalı, Peygamberimiz'in komşuya iyilikle ilgili emir ve tavsiyeleri hatırlanarak, niyetler ona göre tashih edilmelidir. Nitekim O'nu takip eden ashabı hep bu doğrultuda hareket etmeye çalışmıştır.

DAVETE İCABET ETMEK

Davete icabet etmek, insanî ilişkilerde çok önemli bir kaynaşma vesilesidir. Herhangi bir mazeret olmadan geriye çevrilmemelidir. İnsanların sadece iyi ve güzel günlerinde onlarla beraber olmakla kalmayıp sıkıntılı ve üzüntülü günlerinde de yanlarında yer almak gerekir. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu hususta şöyle buyurur: "Sizden biriniz kardeşinizin ister düğününe, ister buna benzer bir şeye dâvet edilirse dâveti kabul etsin."[107], "Sizden kim düğüne dâvet olunursa kabul etsin, isterse düğün yemeğinden yer, isterse terk eder."[108]

Hatta aynı anda iki davet varsa bu davetlere icabet etmede usulü şöyle anlatır: "İki davet bir araya geldiğinde kapısı sana daha yakın olanın davetini kabul et. Zira ikisinden kapısı daha yakın olan, komşuluk yönünden daha

---

[107] Ebû Davud, Et'ime, 1

[108] Ebû Davud, Et'ime, 1

yakın olandır. Eğer ikisinden birisi daha önce çağırmışsa önce çağıranın dâvetini kabul et."[109]

İnsanların özel davetlere şayet davet edilmemişlerse katılmamaları da âdâptandır. Çağrılmadığımız davet ya da toplantılara katılmamak gerekir.

[109] Ebû Davud, Et'ime, 9

AKRABALARI ZİYARET (SILA-İ RAHİMDE BULUNMAK)

Bütün canlılara iyilikte bulunmak İslâm'ın getirdiği ana prensiplerdendir. İnsan olsun, hayvan olsun her canlı, yerine göre bir bitki dahi kendisine iyilik bekler. Bu da dinin emridir. Kur'ân-ı Kerim'de insanlar içerisinde iyilik yapılması gerekenler sıralamasında akraba, ikinci sırada yer alır. Akrabanın görüp gözetilmesi, ilişkilerin devam ettirilmesi "sıla-i rahim" diye ifade edilir. Dinimiz sıla-i rahime büyük önem vermiştir.

Yüce Kitabımız Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyrulur: *"Ey inananlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan ve ikisinden birçok erkekler ve kadınlar üretip yayan Rabbinizden sakının. Adını kullanarak birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'tan ve akrabalık haklarına riayetsizlikten de sakının. Şüphesiz Allah, üzerinizde gözetleyicidir."*[110]

[110] Nisa Sûresi, 4/1

Peygamber Efendimiz de şöyle buyurmuştur: "Allah Teâlâ'ya ve âhiret gününe inanan kişi misafirine ikram etsin; Allah'a ve âhiret gününe inanan kimse sıla-i rahimde bulunsun."[111]

Bir seferinde bedevinin birisi Resûl-i Ekrem Efendimiz'in önüne geçip bindiği devenin yularını tuttuktan sonra,

– Ey Allah'ın Resûlü, yaptığım zaman benim Cennet'e girmeme sebep olacak davranışı bana haber verir misiniz, dedi.

Orada bulunanlar,

– Buna ne oluyor, buna ne oluyor, demeye başladılar.

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem),

– Ne var, ihtiyacı var ki soruyor, dedikten sonra bedeviye şu cevabı verdi:

– Allah'a ibadet eder, kulluk yapar, O'na hiçbir şeyi ortak koşmaz, namazı doğru kılar, zekâtı verir, yakınlarını ve akrabalarını ziyaret edersin. Bunları yerine getirirsen artık deveyi bırak, buyurdu.[112]

Enes (radıyallahu anh) da Peygamberimiz'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor: "Rızkının bol olmasını ve ömrünün uzamasını isteyen kimse akrabasını görüp gözetsin."[113]

---

[111] Buhari, Edeb, 31

[112] Buhari, Zekât, 1

[113] Müslim, Birr, 6

Akrabadan ihtiyaç sahibi olanlara yardım etmek sıla-i rahimin kapsamı içindedir. Malımıza ait zekât ve fitreleri öncelikle akrabadan yoksul olanlara vermemiz, ibadetlerimizin kabulüne vesile olacaktır. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyuruyor: "Fakire bir şey vermek sadakadır. Akrabaya bir şey vermenin ise iki sevabı, iki mükâfatı vardır. Birisi sadaka sevabı, diğeri de akrabayı görüp gözetme sevabıdır."[114]

Şayet akrabalar arasında tartışmalar ve anlaşmazlıklar söz konusu ise sadaka gibi unsurlarla bu hisler ortadan kalkacaktır. Hazreti Enes'in (radıyallahu anh) anlattığı şu vakaya bakalım: "Ebû Talha Medine'deki Ensar'ın en zenginlerindendi. En sevdiği mal da Peygamberimiz'in mescidinin karşısındaki Beyruha denilen hurma bahçesi idi. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) zaman zaman o bahçeye girer ve tatlı suyundan içerdi. Ebû Talha (radıyallahu anh), 'En sevdiğiniz maldan sadaka vermedikçe iyiliğe eremezsiniz.'[115] mealindeki âyet-i kerime nazil olunca kalkıp Efendimiz'e geldi:

– Ey Allah'ın Resûlü, Allah Teâlâ, 'En sevdiğiniz maldan Allah yolunda harcamadıkça iyiliğe eremezsiniz.' buyuruyor. En sevdiğim mal, Beyruha adındaki hurmalıktır. Onu Allah rızası için sadaka ettim. Allah katında onun

114 Tirmizi, Zekât, 26
115 Al-i İmran Sûresi, 3/92

hayrını ve âhiret azığı olmasını umuyorum. Ey Allah'ın Resûlü, Allah sana nasıl ilham ederse öyle yap, dedi.

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem),

– İyi yaptın, senin için kârlı bir maldır ve ticarettir. Sözünü dinledim. Ben onu akraban arasında dağıtmanı uygun görüyorum, buyurdu.

Ebû Talha,

– Siz nasıl buyurursanız öyle davranacağım ey Allah'ın Resûlü, dedi ve bahçeyi akrabaları amca çocukları arasında taksim etti."[116]

"Abdullah ibn Mes'ud'un (radıyallahu anh) eşi Zeynep es-Sakafiyye'nin (radıyallahu anha) rivayetine göre Peygamberimiz,

– Ey kadınlar topluluğu, ziynetlerinizden olsun sadaka verin, buyurdu. Ben eşim Abdullah ibn Mesud'a,

– Sen fakir bir adamsın, mali durumun iyi değil. Peygamberimiz sadaka vermemizi emrettiler. Peygamberimiz'e git de sor, eğer senin ve çocukların için harcadığım sadaka yerine geçiyorsa size, geçmiyorsa başkalarına vereyim, dedim.

Eşim Abdullah'ın,

[116] Buhari, Zekât, 44

– Kendin git sor, demesi üzerine, Peygamberimiz'e gittim. Bir de baktım ki Ensar'dan aynı maksatla gelmiş bir kadın da kapıda durmaktadır. Peygamberimiz heybetli idi. Önümüze Bilâl çıktı. Ona,

– Peygamberimiz'e git de 'Kapıda iki kadın bekliyor, sizden, kocalarına ve terbiyelerinde bulunan yetimlere harcadıkları sadaka yerine geçer mi?' diye soruyorlar de, fakat bizim kim olduğumuzu söyleme, dedik.

Bunun üzerine Bilâl, Peygamberimiz'in yanına girdi ve ondan sordu. Peygamberimiz,

– Onlar kimlerdir, buyurdu.

Bilâl de,

– Ensar'dan bir kadın ile Zeynep'tir, dedi.

Peygamberimiz,

– Zeyneplerin hangisi, buyurdu.

Bilâl,

– Abdullah ibn Mes'ud'un eşi, cevabını verdi.

Bunun üzerine Peygamberimiz,

– Onun için iki sevap vardır. Biri akrabalık sevabı, diğeri sadaka sevabı, buyurdu."[117]

[117] Buhari, Zekât, 48

Akrabalar arasında bazen sizin iyi niyetlerinize rağmen cevap vermeyen kişiler olur. Israrla görüşmelere devam etmek gerekir. Bakın Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu hususta ne buyurmuş:

"Bir adam Peygamberimiz'e sordu:

– Ey Allah'ın elçisi, benim yakınlarım var. Ben onları ziyaret ederim, onlar bana gelmez. Ben onlara iyilik ederim. Onlar bana kötülük eder. Ben onlara yumuşak davranırım, onlar bana kaba davranır.

Peygamberimiz,

– Eğer dediğin gibi isen, onlara sıcak kül yediriyor gibisin. Sen böyle davrandığın sürece, Allah Teâlâ sana yardımcı olur ve seni onlardan korur, buyurdu."[118]

[118] Müslim, Birr, 6

TEŞEKKÜR ETMEK

Toplum hayatında insanların birbirlerine karşı yaptıkları iyiliklere teşekkürle mukabele etmeleri gerekir. Bir tepside çay sunan birine, minibüste ücreti uzatan kişiye, hatta yanımızda çalışan bir insanın emeğine dahi teşekkür etmek gerekir. Bu teşekkür Allah Teâlâ'ya karşı olursa buna "şükür" denir. Teşekkür, iyiliğin kadir ve kıymetini bilip bu iyilik karşısında hissettiklerini, iyiliği yapana karşı ifade etmektir. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) "İnsanlara teşekkür etmeyen Allah'a teşekkür edemez." buyurmuştur.[119]

[119] Tirmizi, Birr, 35

HASTALARI ZİYARET ETMEK

Hastalık da şifa da Allah'ın takdiridir. Allah Teâlâ her hastalığa karşılık onun devasını da yaratmıştır. İnsan kendisine bahşedilen akılla bu hastalığın tedavisini bulmaya çalışmalıdır. Hasta, düşkün ve kimsesizleri ziyaret ederek, hâl-hatırlarını sormak, varsa maddi ihtiyaçlarını gidermek, onları bu zor ve sıkıntılı günlerinde teselli ederek yalnız bırakmamak da İslâm âdâbındandır. Belki de Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) ifadelerine dayanarak hasta ziyaret etmenin vacip olduğunu söylemek yanlış olmaz. Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin rivayet ettiği hadiste Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Aç olanı doyurun, hastayı ziyaret edin, esirin esirlik bağlarını çözün."[120]

Yine bu husustaki başka hadislerde Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: "Kim bir hasta

[120] Buhari, Kitabu'l-Merdâ, 4; Ebû Davud, Cenaiz, 12

ziyaretinde bulunursa ziyaretinden evine dönene kadar Cennet'in hurma bahçeliklerinde gibidir."[121]

"Hasta ziyaretçisi olarak Müslüman kardeşinin yanına varan bir kimse, hastanın yanında oturuncaya kadar Cennet meyvelerini kopara kopara yürümüş olur. Oturduğu zaman rahmet onu kuşatır. Eğer ziyareti sabahleyin olursa geceleyinceye kadar yetmiş bin melek ona duâ ve istiğfar eder. Ziyareti akşam olursa sabahlayıncaya kadar yetmiş bin melek ona duâ ve istiğfar eder."[122]

Hasta ziyaretinde dikkat edilmesi gereken, hastaya iyileşeceği yönünde telkinde bulunma olmalıdır. Moral motivasyon olarak hastaya destek vermek gerekir. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) "Hastanın yanına girdiğiniz zaman ömrünün uzunluğu hususunda onu umutlandırıp kederini dağıtınız. Çünkü bu umut hiçbir şeyi geri çevirmez. Ve hastanın gönlünü hoş tutar."[123] buyurmuştur.

Hastaya giderken arzu ettiği, canının çektiği şeyleri götürmek güzel bir davranış olacaktır. Bu, hastalığın şifası için de önemlidir. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: "Birinizin hastasının canı bir şey çektiği zaman, hastasına onu yedirsin."[124]

[121] Müslim, Birr, 40
[122] Ebû Davud, Cenaiz, 7
[123] Tirmizi, Tıbb, 35
[124] İbn Mâce, Cenâiz, 1

Peygamber Efendimiz hastanın dini, dili, ırkı ne olursa olsun hasta ziyaretinin yapılmasını istemiştir. Hiçbir ayrım yapmaksızın rahatsız olanları ziyaret etmiştir. Medine'de bir Yahudi çocuğu vardı. Çocuk Peygamber Efendimize hizmet ederdi. Çocuk ağır bir hastalığa yakalanmıştı. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisinin hizmetinde bulunmuş olan bu çocuğu ziyarete gitti. Çocuğun evine girdi, yattığı yatağın başucuna gitti. Önceden kendisine çok yakın olmuş bu çocuğa,

– Müslüman ol, dedi.

Çocuk babasına baktı. Babası,

– Ebu'l-Kasım ne diyorsa onu yap oğlum, dedi.

Çocuk da Müslüman oldu. Ardından Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

– Benimle bu çocuğu ateşten kurtaran Rabbime şükürler olsun.[125]

---

[125] Buhari, Cenâiz, 80

PEYGAMBER EFENDİMİZ'İN ŞAKALARI VE GÜLÜMSEMESİ

İnsan, hayatını her zaman aynı çizgide devam ettiremez. İnişli çıkışlı, ağlamalı gülmeli, hüzünlü sevinçli zamanları yaşayacaktır. Ciddiyet bir Müslüman'ın hayatında çok önemlidir. Müslüman ciddi insandır. Ciddiyeti hiçbir zaman bırakmamalıdır. Şakalaşmak dinin izin verdiği hususlardandır; ama sınırları belirlenmiştir. Şaka da olsa yalan asla doğru değildir. İnsanın vakar ve ciddiyetini azaltacak bütün şakalar yasaklanmıştır.

Hazreti Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdular ki:

– Çok gülmeyin, çünkü çok gülmek kalbi öldürür."[126]

Günümüzde insani vasıflar açısından en problemli olanı hafif meşreplik diye tarif edilen basit davranışlardır.

[126] Tirmizi, Zühd, 2

Bu davranışlar insandaki heybetin kaybolmasına sebep olmaktadır.

Gülme ile gülümseme birbirine karıştırılmamalıdır. Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) yüzündeki hüzünle birlikte, gülümseme eksik olmazdı. Sa'd ibn Ebî Vakkas (radıyallahu anh) şöyle demiştir: "Ömer ibnu'l-Hattâb, Allah Resûlü'nün huzuruna girmek üzere izin istedi. Hâlbuki bu sırada Efendimiz'in yanında Kureyş kabilesinden birtakım kadınlar vardı, kadınlar Efendimiz'den bazı isteklerde bulunuyorlar ve kendilerine daha fazla vermesini istiyorlardı. Bu konuşmaları sırasında kadınların sesleri Allah Resûlü'nün sesinden yüksek tonda oluyordu. Ömer izin isteyince bu kadınlar hemen kalkıp perdeye doğru koşuştular. Peygamber, Ömer'in gelmesine izin verdi. Ömer huzura girdiğinde Peygamber kadınların hâline gülüyordu. Bunun üzerine Ömer,

– Ey Allah'ın Resûlü! Babam anam Sana feda olsun! Allah Seni güldürsün, Seni sevindirsin, dedi ve bununla niçin güldüğünü öğrenmek istiyordu.

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem),

– Yanımda bulunan şu kadınların hâline taaccüp ettim: Onlar senin sesini işitince acele perdeye koşuştular, buyurdu.

Bunun üzerine Ömer,

– Ey Allah'ın Resûlü! Sen onların saygı ve büyültmelerine daha lâyıksın, dedi.

Sonra kadınların tarafına yöneldi de onlara,

– Ey nefisleri düşman olan kadınlar! Allah Resûlü'nü tazim etmeyip de benden mi çekiniyorsunuz, dedi.

Kadınlar da,

– Çünkü sen Resûlullah'tan yoğun sözlü ve katısın, dediler.

Allah Resûlü, Ömer'e,

– Ey Ömer! Sen kadınlara cevap vermeyi bırak! Nefsim elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, sen bir yolda giderken şeytan asla seninle karşılaşmaz da muhakkak senin yolundan başka bir yola yönelip gider, buyurdu."[127]

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bizzat şaka yaparak da mizahın bir ihtiyaç olduğunu göstermiştir. Hayatın tekdüze ve yüksek seviyede yaşanamayacağını Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şakalarıyla göstermiştir.

Bir gün Ebû Hureyre, Hazreti Peygamber'in hareketini anlayamamış ve bu hareketi beklememiş olmalı ki, yaptığı karşısında,

[127] Buhari, Edeb, 68

– Ey Allah'ın Resûlü! Bize şaka mı yapıyorsun, diye sorunca o da,

– Evet, ben şaka yaparım, fakat sadece doğruyu söylerim, cevabını vermiştir.[128]

Peygamber Efendimiz şakalarında benzetmeler de yapardı. Çocuklardan, torunları Hazreti Hasan ve Hüseyin ile çocukluğundan itibaren uzun yıllar yanında bulunan Enes'le şakalaşmıştır. Cabir'in anlattığına göre Hazreti Peygamber, Hasan ve Hüseyin'i sırtına bindirir, dört el üzerinde yürüyerek,

– Deveniz ne güzel deve, siz de ne iyi binicilersiniz, diyerek onları taşırdı.[129]

---

[128] Tirmizi, Birr, 57

[129] Buhari, Buyû', 45

TEMİZ OLMAK ÖNEMLİ BİR AHLÂKTIR

İslam dini, temizlik prensiplerini esas almıştır. Bütün dinlere ya da sistemlere bakılsa temizlik prensiplerini İslâm dini gibi ortaya koyan olmamıştır. Öncesinde ve devamında her zaman temizlik, ibadetlerin kabulü açısından önemlidir. Beden temizliğinden ibadet edilen mekânın temizliğine kadar, ağız temizliğinden elbise temizliğine kadar temizlik şartları istenmiştir. Kur'ân-ı Kerim'de temizlik şöyle övülmüştür: *"Ta ilk günden, temeli takvâ üzere kurulan mescitte namaza durman daha münasiptir. Orada, maddî ve manevî kirlerden arınmayı seven kimseler vardır. Allah da temizlenenleri sever."*[130]

Hadis-i şerifte de Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: "Temizlik imanın yarısıdır."[131]

[130] Tevbe Sûresi, 9/108
[131] Müslim, Taharet, 1

Bir gün Resûl-i Ekrem Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) sahabe-i kiramdan birinin, elbisesinin kirini fark etmeden giymiş olduğunu gördü. Onu bu hâliyle görünce,

– Arkadaşınız elbisesini yıkamaktan aciz midir, buyurdu.[132]

Bu ikaz bize gösteriyor ki Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) elbisenin temizliğine çok önem veriyordu. Bir başka hadise de şöyledir: "Elbisesi çok uygun olmayan birisi Mescid-i Nebi'ye gelmişti. Peygamber Efendimiz onu bu hâliyle görünce kendisine,

– Başka bir elbisen yok muydu, buyurdular.

O sahabi de,

– Var ey Allah'ın Resûlü, dedi.

Ardından Efendimiz:

– Allah'ın sana lütfettiği, ihsan ettiği imkanları yerli yerinde kullan. Allah sana ihsan ettiği şeyi üzerinde görmek ister, buyurdu.[133]

Saçı sakalı karışık birisi gelmişti. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), ona (eliyle) işaret buyurarak sanki saçını düzeltmesini emretmişti. Adam bunu yapıp sonra

---

[132] Ebû Davud, Libas, 25

[133] Müsned, 4, 137

tekrar geri geldi. Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem),

– Şu hâl, sizden birinizin tıpkı bir şeytan gibi başındaki saçlar karmakarışık vaziyette gelmesinden daha hayırlı değil mi, buyurdular.[134]

Hatta insanların toplu hâlde bulundukları mescid gibi ortamlara kötü kokularla gelmemeleri için onları ikaz ederdi. Soğan, sarımsak gibi kötü kokulu yiyecekleri yemezdi. Bunları yiyenlerin mescide gelmemesini emretmişti. Buhârî'nin Sahih'inde rivayet ettiği hadiste, "Soğan, sarımsak yiyenler mescidimize gelmesin ve bizimle beraber namaz kılmasın." buyurur.[135] Halifeliği zamanında Hazreti Ömer (radıyallahu anh) hutbede şöyle demiştir:

– Sizler soğan, sarımsak yiyerek mescide geliyorsunuz. Hâlbuki ben, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu sebzeleri yiyerek mescide gelen kimseyi mescidden çıkartarak Bakî' kabristanına kadar uzaklaştırılmasını emrettiğini gördüm.[136]

İslâm'ın temizlik husussundaki emir ve hükümlerini araştıran bir kimse, bunların arkasında sıhhî yönden büyük faydaların olduğunu görecektir. Meselâ istincâ... İslâm,

[134] İbn Mace, Libas, 37
[135] Buhari, Ezan, 160
[136] Müslim, Mesâcid, 68

istincâda sağ elin kullanılmasını yasaklamıştır. Çünkü sağ el ile yemek yenir. Bu yasak ile sağ elin pisliklere teması engellenir ve mikroplara karşı hijyenik durum sağlanır.

Peygamber Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem), sağ elini, yemek yerken ve içerken, bir şey alıp verirken kullandığı; sol elini ise bunun dışında kalan yerlerde kullandığı rivâyet edilmiştir. Bir günde her namaz için abdestin emredilmesi ve abdest uzuvlarının tekrar tekrar yıkanmasının istenmesi, insan vücudunun açıkta kalan ve mikroplarla en çok kirlenen yerlerinin temizlenmesine vesile olur. Mikrobiyoloji uzmanları, insanın açıkta olan cildinin 1 santimetrekaresinde 5 milyon kadar mikrobun bulunduğunu ispat etmişlerdir. Mikropların süratli bir şekilde çoğaldığı da bilinen bir gerçektir. Bundan kurtulmak için de, cildin tekrar tekrar yıkanmasından başka çare yoktur.

Günümüz modern tıbbı insan cildinin, insan vücudunda en önemli organ olduğunu kabul etmektedir. Maddî ve ruhî hastalıkların habercisidir insan cildi. Normal bir insanın cildi, yaklaşık olarak 2 metrekaredir. Bir insan cildi üzerinde bulunan muhtelif (faydalı ve zararlı) mikropların sayısı, yeryüzündeki canlıların hepsinin sayısından daha fazladır. Bir defa banyo yapmakla bu mikroplardan (özellikle zararlı olanlarından) 200 milyonu izâle edilmektedir. Ne var ki bu zararlı mikroplar

durmadan çoğalmaktadır. Öyleyse bunları, sürekli ve intizamlı bir surette yok ederek sayısını azaltmak gerekir. Bu hususta Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) ne güzel buyurmuşlardır: "Her Müslümanın haftada bir defa başını ve vücudunu yıkaması onun üzerinde bir haktır, vazifedir."[137]

İslâm Müslüman'a, dişlerini ve arasında kalan yemek artıklarını da temizlemesini emretmektedir. Konuyla ilgili olarak Hazreti Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), "İnsanın amellerini yazan, sağ ve solunda bulunup ondan hiç ayrılmayan iki meleğin en çok kızdıkları şey; amellerini yazmakla mükellef oldukları kimsenin dişlerinin arasında kalan artıkları temizlemeden namaz kılmasıdır." buyurmuşlardır.

Ayrıca yaşadığımız mekânların, evlerimizin, sokaklarımızın temizliği de çok önemli bir meseledir. Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: "Allah güzeldir ve güzeli sever, cömerttir ve cömerdi sever, kerîmdir ve kerîmi sever, temizdir ve temizi sever. Evlerinizin çevresini temizleyin..."[138]

---

[137] Buhari, Cuma 12
[138] Tirmizî, Edeb 41

BORÇ ÖDEME AHLÂKI

Günümüzde ticaret hayatının en sıkıntılı konularından birisi borç ödemedir. Borç ödemek bir ahlâktır. Ödememek ise ahlâk açısından bir zaaftır. Peygamber Efendimiz "Durumu iyi olan birinin bile bile borcunu geciktirmesi zulümdür."[139] buyurmaktadır.

Kur'ân da borçlunun elinin rahatlatılmasını tavsiye etmektedir: *"Eğer borçlu sıkıntıda ise, kolaylığa çıkıncaya kadar ona mühlet verin! Şayet bilirseniz, alacağınızı bağışlamanız sizin için daha da hayırlıdır."*[140]

Müsned'in rivayetinde "Duasının kabul olunmasını, kederlerinin açılmasını isteyen, borcunu ödeyemeyen, zorda kalmış kimseyi bu durumdan kurtarsın."[141] buyuran Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ahlâk

[139] Ebû Dâvud, Büyû', 10
[140] Bakara Sûresi, 2/280
[141] Müsned, II, 23

açısından borçlu olarak ölmemeyi tavsiye etmiştir. Seleme ibn Ekva (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir defasında Peygamberimizle birlikte oturuyorduk. Bir cenaze getirildi. Cenaze sahipleri,

– Ey Allah'ın Resûlü, cenazemiz var, namazını kıldırır mısınız, dediler.

Peygamber Efendimiz,

– Ölünün üzerinde bir borç var mıdır, diye sordu.

Cenazenin sahipleri,

– Hayır, borcu yoktur, diye cevap verdiler.

Peygamberimiz,

– Bir dünyalık bıraktı mı, diye sordu.

Onlar,

– Hayır, bir şey bırakmadı, dediler.

Bunun üzerine Peygamberimiz cenaze üzerine namaz kıldı. Başka bir zaman bir başka cenaze getirilmişti. Cenaze sahipleri, Peygamberimiz'den cenazeleri için namaz kıldırmasını rica ettiler. Peygamber Efendimiz,

– Ölünün üzerinde borç var mı, diye sordu.

Onlar,

– Evet, var, dediler.

Allah Resûlü,

– Bir dünyalık bıraktı mı, diye sordu.

Onlar da,

– Üç dinar bıraktı, dediler.

Peygamber Efendimiz bu cenazenin namazını kıldı. Sonra üçüncü bir cenaze getirildi ve,

– Ey Allah'ın Resûlü, cenazemiz var, namazını kılsanız, dediler.

Peygamberimiz yine sordu:

– Ölü, bir dünyalık bıraktı mı?

Cenaze sahipleri,

– Hayır, bırakmadı, dediler.

Peygamberimiz de,

– Ölünün borcu var mı, diye sordu.

Cenaze sahipleri,

– Evet, üç dinar borcu var, dediler.

Bunun üzerine Peygamberimiz,

– Haydi, cenazenizin namazını kılın, buyurdu da kendileri kılmak istemedi. Bunun üzerine Ebû Katade adındaki sahabi,

– Ey Allah'ın Resûlü, cenazenin namazını kılınız, borcu benim üzerimedir, borcunu ben ödeyeceğim, diyerek kefil oldu.

Bunun üzerine Peygamberimiz bu cenazenin de namazını kıldı.[142]

Sahabiden Câbir ibn Abdullah el-Ensârî (radıyallahu anh) başından geçen şu hadiseyi anlatmıştır: "Medine'de kendisinden ara sıra borç aldığım, ticaret yaptığım bir Yahudi yaşardı. Bir yıl hurma olmadı ve ben de borcumu ödeyemedim. Borcun üzerinden bir yıl geçti. Bahar gelince Yahudi borcu geri vermem için beni sıkıştırmaya başladı. O yıl hurma da çok az olduğundan gelecek hasadı beklemesini rica ettim. Ama o reddetti. Bunun üzerine ben, Peygamber Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelerek olayı olduğu gibi anlattım. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) birkaç arkadaşını yanına alarak Yahudi'nin evine gitti ve kendisine durumu anlatıp borcun ödenmesi için süre vermesini istedi. Yahudi,

– Ey Ebe'l-Kâsım! Asla süre vermiyorum, deyince Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) hemen oradaki hurma bahçesine gitti ve etrafını dolaşarak döndü.

Ardından tekrar Yahudi'nin yanına döndü ve onunla görüştü. Ama Yahudi hiçbir şekilde borcu ertelemeye razı olmadı. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunaldı ve bana,

– Şu çardağa bir yaygı ser, buyurdu.

---

142 Buhari, Havalât, 8

Çarşafı serince gidip üzerine uzandı ve uyudu. Uyanınca tekrar Yahudi'den mühlet vermesini rica etti. Ama inatçı Yahudi kabul etmedi. Bunun üzerine Hazreti Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) hurma ağaçlarının altına gidip ayakta dikildi ve Câbir ibn Abdullah'a,

– Hurmaları toplamaya başla, buyurdu.

Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) bereketi sayesinde o kadar hurma birikti ki Yahudi'nin borcunu ödediğim gibi arttı da."[143]

[143] Buhari, Et'ıme, 41

GÜZEL KONUŞMA AHLÂKİ BİR VASIFTIR

Kusursuz bir ifade kabiliyetine sahip olan Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), hayatı boyunca sadece gerçeği söylemiş ve söylediklerini harfi harfine yaşamıştır. O, daima tatlı dilli, güler yüzlü ve toleranslı olmuş; bununla beraber sözlerini saygı ile dinletmeyi de başarmıştır.

Öyleyse bizler de hataya düşüren ya da hataya düşeceğimiz, bizi utandıracak söz ve davranışlardan uzak olmalıyız. Ki Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: "Özür dilemek zorunda kalacağın bir sözü söyleme!"[144] İnsanın ağzından çıkan cümlelere çok dikkat etmesi gerekir. Zira konuştuğumuz her şey bizi sorumlu kılmaktadır. Ümmü Habibe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "İnsanoğlunun her sözü aleyhinedir; ancak iyiliği

[144] İbn Mâce, Zühd, 15

emretmek, kötülükten alıkoymak yahut Allah Teâlâ'yı zikretmek müstesnadır."[145] İnsan için dini mülahazalar dışında söylediği her şey aleyhinde cereyan edecektir. Bu sebeple Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyrulur: *"İnsanların birbirleri arasında gizlice konuşmalarının çoğunda hayır yoktur. Ancak sadaka vermeyi, bir iyilik yapmayı veya insanların arasını düzeltmeyi teşvik eden kimselerin bu maksatla yaptıkları gizli konuşmalar bundan müstesnadır. Kim bunu Allah rızası için yaparsa, elbette biz ona pek büyük bir mükâfat vereceğiz."*[146]

---

[145] Tirmizî, Zühd 63, 2414

[146] Nisa Sûresi,4/114

KONUŞMA AHLÂKI

Düşünmek ve konuşmak insanı diğer canlılardan ayıran en önemli iki vasıftır. Aralarındaki ilgi sebebiyle konuşma, sahibinin aklî seviyesini ve fikir yapısını gösteren pürüzsüz bir ayna gibidir. "Üslûb-i beyan aynıyla insan" derler eskiler. Kişinin konuşma tarzı, kullandığı kelimeler onunla ilgili bilgi veren şeylerdir.

Yüce dinimiz İslâm, konuşma ile ilgili birtakım prensipler getirmiş, bunları yapanların ibadet sevabı alacaklarını söylemiştir.

İnanan insan her şeyden önce söze besmele çekerek ve Allah'a hamd ederek başlamalıdır. Allah'ın ismi ile başlayan her iş bereket bulacaktır. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: "Besmele ile başlanmamış her mühim iş bereketsizdir."[147] "Allah'ı anmaksızın

[147] Ebû Dâvûd, Edeb 18

çok konuşmak da kalbi katılaştırır. Katı kalpli olanlar ise Allah'tan en uzak kimselerdir."[148]

İnsanlar duygu ve düşüncelerini, isteklerini çoğu kez konuşarak ifade ederler. Bir kimsenin kullandığı dil ve üslup, o kişiyi başarılı kılabildiği gibi zarara da uğratabilir. Hatta kişinin dilini muhafaza etmesi, Cennet'i elde etme vesileleri arasında zikredilmiştir. Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyuruyor ki: "Kim bana iki çenesi arasındaki (dili) ile iffet ve nâmusunu koruma sözü verirse, ben de ona cennet sözü veririm."[149]

Bir başka hadis-i şerifte "En faziletli kimdir?" sorusuna Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), "Dilinden ve elinden Müslümanların emniyette olduğu kimsedir." cevabını vermiştir.[150]

Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayat-ı seniyyelerinden çıkardığımız konuşma adabına dair usuller şunlardır:

Konuşma sırasında açık ve anlaşılır konuşmak, dinleyenin seviyesini göz önüne almak gerekir. Gerektiğinde önemli görülen ifadeler tekrar da edilmelidir. Sahabi Efendilerimiz Allah Resûlü'nün konuşmasını şöyle anlatır: "Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) konuşması her dinleyenin rahatlıkla anlayabileceği şekilde

[148] Tirmizî, Zühd 62
[149] Buhârî, Rikâk, 23
[150] Buhârî, İmân, 4-5

açıktı."[151] "Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) konuştukları zaman onun kelimelerini saymak isteyen, çok rahat sayabilirdi."[152] "İyice anlaşılmasını istediği kelime ve cümleleri, üç kere tekrar ederdi."[153] Sözün, muhatap tarafından iyice anlaşılabilmesi için bazen tekrar edilmesi gerekebilir. Kur'ân-ı Kerim'de tekrarlar hep bu hikmetler sebebiyledir.

Kendini başkalarına üstün gösterme gayesiyle yapılan konuşmalarda bulunmak veya insanların anlayamadıkları kelimelerle anlaşılmaz biri olduğu imajını vermek için konuşmak yasaklanmıştır. Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), "Şüphesiz ki Allah Teâlâ, sığırın otu yerken ağzında evirip çevirdiği gibi, sözü ağzında evirip çevirerek lügat paralayan kimselere buğz eder." buyurmuştur.[154]

Bağıra çağıra, kulakları tırmalayan yüksek bir sesle de konuşulmamalıdır. Kur'ân-ı Kerim'in beyânıyla Lokman (aleyhisselâm) oğluna söz konusu metodu şöyle tavsiye etmektedir. *"(Yavrucuğum!) Yürüyüşünde tabiî ol ve sesini alçalt. Unutma ki seslerin en çirkini merkeplerin sesidir."*[155] Bir başka âyette de:*"Kullarıma söyle, en güzel sözü söylesinler!"*[156]

[151] Ebû Dâvûd, Edeb, 18
[152] Buhârî, Menâkıb, 23
[153] Tirmizî, Menâkıb, 9
[154] Ebû Dâvûd, Edeb, 94
[155] Lokman Sûresi, 31/19
[156] İsrâ Sûresi, 17/53

buyrulmaktadır. Hatta Allah Teâlâ, Hazreti Musâ ile kardeşi Hârûn'u, Firavun'a gönderirken onu yumuşak bir sözle ikaz etmelerini istemiş[157], muhatap kâfir de olsa âdâb gereği güzel bir üslûbun kullanılmasını emretmiştir. Bir hadis-i şerifte de; söylenecek güzel bir sözle bile Cehennem azabından kurtulma ihtimali olduğu ifade edilir: "Yarım hurma vermek sûretiyle de olsa Cehennem'den korunun. Bunu da bulamayan (hiç olmazsa) güzel bir sözle Cehennem'den korunsun!"[158]

İki kişinin başkalarının yanında kendi aralarında fısıldamaları yasaklanmıştır. Resûl-i Ekrem Efendimiz böyle bir tavrın, yalnız kalan kimsenin üzülmesine sebep olabileceğini belirtmektedir.[159]

Türkçemizde güzel bir söz vardır: "Sus küçüğün, söz büyüğün." derler. Konuşma önceliğini her zaman büyüklere bırakmak gerekir. İlk söz hakkı meclisin büyüğüne aittir. Bununla birlikte diğer kişiler de yeri geldiğinde edebe uygun bir şekilde fikirlerini beyân edebilirler. Nitekim bir hâdiseyi anlatmak için, yaşça en küçük olan Abdurrahman ibn Sehl ilk önce söze başlayınca, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) "Sözü büyüklerine bırak, sözü büyüklerine bırak." buyurmuş, bunun üzerine olayın meydana geliş şeklini büyükler anlatmıştır.[160]

---

[157] Tâhâ Sûresi, 20/43-44
[158] Müslim, Zekât, 68
[159] Buhârî, İsti'zân, 47
[160] Buhârî, Cizye, 12

Abdullah bin Ömer de başından geçen şöyle bir olay anlatır: "Bir gün Allah Resûlü ashâbına,

– Bana mü'mine benzeyen bir ağacı söyleyin, buyurdu.

Oradakiler çölde bulunan ağaçları tek tek saymaya başladılar. İçime Allah Resûlü'nün sorduğu ağacın hurma ağacı olduğu düştü ve hemen söylemek istedim. Ancak orada benden yaşça büyük insanlar bulunduğundan konuşmaktan çekindim. Onlar cevabı bilemeyip susup cevap vermediler, Efendimiz onun hurma ağacı olduğunu söyledi."[161]

Konuşmalar az ve öz olmalı, lüzumsuz ifadelerden kaçınmalıdır. Argo diye tabir ettiğimiz sözler hiç söylenmemelidir. Diğer bir ifadeyle çok konuşmamayı, yerinde ve ölçülü konuşmayı âdet edinmek gerekir. Allah Teâlâ mü'minlerin mümtaz hasletlerini sayarken, *"O kimseler ki boş söz ve işlerden yüz çevirirler."*[162] buyurmakta, lüzumsuz sözlerle meşgul olmayı fâsıklık ve dalâlet olarak nitelendirmektedir.[163] Peygamberimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise bir hadis-i şerifinde "Kendisini doğrudan ilgilendirmeyen şeyi terk etmesi, kişinin iyi Müslüman oluşundandır." buyurur.[164]

161 Müslim, Münâfikîn, 64
162 Mü'minûn Sûresi, 23/3
163 Lokmân Sûresi, 31/6
164 Tirmizî, Zühd, 11

Neticesi ve faydası olmayan, zararı bulunan konuşmalardan uzak durmak gerekir. Kur'ân-ı Kerim'deki *"İnsan hiçbir söz söylemez ki yanında onu gözetleyen, yazmaya hazır bir melek bulunmasın."*[165] âyet-i kerîmesi, insanın kendisine bahşedilen hayatın kelime kelime hesabını vereceğine dikkat çekmektedir. Peygamber Efendimiz de "Allah'a ve âhiret gününe inanan, ya hayır söylesin ya da sussun!" buyurmuştur.[166]

Bir başka hadis-i şerifte de, "Kul, iyice düşünüp taşınmadan bir söz söyleyiverir de bu yüzden Cehennem'in doğu ile batı arasından daha uzak bir yerine düşer gider." buyrulmaktadır.[167]

Mü'min her hâlükarda doğruyu konuşmalı, yalan söz ve yalan haberden şiddetle sakınmalıdır. Bir bilginin doğru olup olmadığını iyice araştırmalıdır. Allah Resûlü şöyle buyurmuştur: "İnsan sabahlayınca, bütün âzâları dile mürâcaat eder ve (âdeta ona) şöyle derler: 'Bizim haklarımızı korumakta Allah'tan kork! Biz ancak senin söyleyeceklerinle ceza görürüz. Biz, sana bağlıyız. Eğer sen doğru olursan biz de doğru oluruz. Eğer sen eğrilir, yoldan çıkarsan biz de sana uyar, senin gibi oluruz.'"[168]

---

165 Kaf Sûresi, 50/18
166 Buhârî, Edeb, 31
167 Buhârî, Rikâk, 23
168 Tirmizî, Zühd, 61

Konuşmayı kesmek, dargınlık İslâm'ın reddettiği bir durumdur. Konuşmalar kişileri dargınlığa götürmemelidir. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), "Birbirinize kin duyacağınız davranışlar yapmayın, biriniz diğerine hased etmesin, biriniz diğerine darılıp küsüp gitmesin. Ey Allah'ın kulları, kardeş olunuz. Bir Müslüman'ın kardeşine üç günden fazla dargın durması helal değildir. Bu küslük sebebiyle karşılaştıklarında biri öteki tarafa, diğeri öteki tarafa döner. Bu kişilerin en iyisi, ilk önce diğerine selâm verendir." buyurmuştur.[169]

Böyle bir dargınlığın en kısa sürede bitirilmesini ister Peygamber Efendimiz. Hatta böyle bir durum varsa iki kişinin arasını barıştıran kimsenin büyük mükâfat kazanacağını söyler. Ashabına seslenerek,

– Size namaz kılmaktan, oruç tutmaktan ve sadaka vermekten daha değerli bir davranışı söyleyeyim mi, buyurunca ashab-ı kiram,

– Buyur ey Allah'ın Resûlü, dediler.

Sevgili Peygamber Efendimiz,

– Dargınların ve küslerin arasını düzeltmektir, buyurdu.[170]

[169] Buhari, Edeb, 62; Müslim, Birr, 25
[170] Tirmizi, Kıyamet, 57

Konuşma ahlâkı içinde düşünebileceğimiz bir diğer davranış biçimi de dile sahip olmak ve özellikle de gıybetten kaçınmaktır. Kur'ân, gıybet etmenin ne kadar çirkin bir davranış olduğunu şöyle anlatır: *"Kiminiz kiminizi gıybet etmesin! Hiç sizden biriniz ölmüş kardeşinin cesedini dişlemekten hoşlanır mı? İşte bundan hemen tiksindiniz! Öyleyse Allah'ın azabından korkun da bu çirkin işten kendinizi koruyun. Allah tevvabdır, rahîmdir (tövbeleri kabul eder, merhamet ve ihsanı boldur.)"*[171] Bir başkasının hoş karşılamayacağı konuşmalar yapmak Kur'ân'ın kınadığı davranışlardır. Peygamber Efendimiz de bu çirkin davranışı şu sözleriyle kınamaktadır: "Diline sahip ol, hataların için ağla."[172]

"Miraca çıktığım zaman bakır tırnaklarıyla yüzlerini tırmalayan insanlar vardı. Cebrail yanımdaydı ve kendisine sordum:

– Ey Cebrail! Kim bunlar?

Bana,

– Bunlar kardeşlerini gıybet ederek etlerini çiğneyen, kardeşlerinin kusurlarını araştırıp bunları sağda solda konuşan kimselerdir, dedi."[173]

Demek ki dilini tutmayıp doğru bir şekilde kullanmayan kimseler bu şekilde bir azapla yüz yüze gelecekler.

---

[171] Hucurât Sûresi, 49/12
[172] Tirmizi, Zühd, 47
[173] Ebû Dâvud, Edeb, 40

YAŞLILARA SAYGI GÖSTERMEK

İnsan hayatının bir devresi de yaşlılıktır. Her devrenin kendine has güzellikleri vardır. Yaşlılık ömrün en bereketli dönemidir. Bununla birlikte modern toplumlarda en çok ihmal edilen insanlar yaşlılar olmuştur. İnsanların daha çok dünyevîleşmesi, yaşlı insanların ihmal edilmesi neticesini getirmiştir. Bugün yaşlı anne babalar huzurevlerine mecbur bırakılmaktadır. Bazı anne babalar ise tek başına hayatını sürdürmeye, imkânsızlıklar içinde kalmaya mecbur bırakılmıştır.

Sevgili Peygamberimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) toplumdaki bütün yaş gruplarıyla yakından ilgilendiği gibi, yaşlılara nasıl bir tavır takınılması gerektiğini de örnek olarak göstermiştir. Kur'ân, yaşlılık dönemini "erzeli'l-ömür"[174] yani ömrün en zor, en güç çağı olarak tavsif eder. Allah Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de yaşlılık

---

[174] Nahl Sûresi, 16/70; Hac Sûresi, 22/5

realitesini şöyle ifade buyurur: *"Onlardan ömrünü uzattığımız kimsenin ise hilkatini ters yüz ederiz. Hâlâ akıllanmazlar mı?"*[175] Yaşlılığın beraberinde getirdiği çaresizlik ve acizlik şu âyette de gündeme gelmektedir: *"Allah o kadirdir ki sizi bir zaaftan yaratmakta, sonra zaafın ardından bir kuvvet yaratmakta, müteakiben kuvvetten sonra bir zaaf ve ihtiyarlık yapmaktadır. O dilediğini yaratır. Her şeyi bilen, her şeye kadir olan, yalnız O'dur."*[176]

Sağlık ve sıhhat, ömrün uzamasıyla ters orantılı işlemektedir. Çocukken bir insan ne kadar bakıma, görüme ve ilgiye muhtaç ise yaşlılık döneminde de aynı bakıma, görüme ve ilgiye muhtaç hâle gelmektedir. Yaşlı insan bir gence göre hafıza açısından geride kalsa bile tecrübe açısından fersah fersah ileridedir. Yaşlı insanların fizikî ya da psikolojik olarak bazı yönleri geriye doğru gitse de bazı duyguların canlı kalacağını Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle ifade buyurur: "İnsan ihtiyarlasa bile onun iki duygusu hep genç kalır: Dünya sevgisi ile çok yaşama arzusu."[177]

Sevgili Peygamberimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), yaşlılara karşı davranışlarımızın nasıl olması gerektiğini sözleriyle anlatmış, davranışlarıyla da örnek olmuştur. Yanına gelmek, onunla görüşmek isteyen bir yaşlıya,

[175] Yâ Sîn Sûresi, 36/68
[176] Rum Sûresi, 30/54
[177] Buhari, Rikak, 5

kalabalık tarafından gereken kolaylığın sağlanmadığını müşahede eden Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), "Küçüklerimize acımayan, büyüklerimizin şerefini tanımayan bizden değildir." diyerek etrafını saygı konusunda ikaz buyurmuştur.[178]

Üsame ordusunu teçhiz ederken ona tavsiyesinde yaşlılara silah doğrultmaması vardır: "Sakın ha! Ne bir kadın, ne bir çocuk ve ne de pir-i fâni bir yaşlıyı öldüresin."[179] "Yaşı sebebiyle ihtiyar kimseye hürmet eden her gence Allah, yaşlılığında hürmet, hizmet edecek kimseler müyesser kılar."[180] Yaşlı bir insanın bulunduğu bir ortamda onlara hürmet edilmesini istemiştir. "Size bir kavmin önde gelen büyüğü gelirse, ona ikramda bulunun, güzel davranın." buyurur.[181] Bir başka hadiste de şöyle buyurmuştur: "Şayet annesinden süt emen bebekler olmasaydı, meralarda otlayan hayvanlar olmasaydı, beli bükülmüş ihtiyarlar olmasaydı başınıza belalar yağmur gibi yağardı."[182] Bir defasında cihad gibi çok önemli bir vazife için kendisine gelen sahabiye, gidip yaşlı anne babasının bakımıyla meşgul olmasını söylemiştir.[183]

---

178 Tirmizi, Birr, 15
179 Muvatta, Cihad, 10
180 Tirmizi, Birr, 75
181 İbn Mace, Edeb, 19
182 Mecmeu'z-Zevâid, 10, 227
183 Buhari, Edeb, 3

ÖFKENİN KONTROL EDİLMESİ

İnsan yaratılışında öfkeye açık bir yön vardır. Fıtrata yerleştirilmiş vasıflardan biridir öfke. Öfkenin kontrol edilmesi ve öfke neticesinde zarar verecek davranışlardan uzak durma, kazanılabilecek tutum ve davranışlardandır. Kişinin yaratılış özelliği, değer yargıları, bedendeki birtakım fizikî rahatsızlıklar, yaş, cinsiyet, yerleşim farklılıkları, hususî istidatların yokluğu, fizikî özellikler, kişiye göre varlıkların önem dereceleri, fizikî çevre, trafik, kuyruklar, gürültü, kuraklık, kısıtlamalar, isteklerin geri çevrilmesi gibi birçok sebep öfkenin oluşmasında ve şiddetinde tesirli olabilir. Cahil kimsenin vasfıdır her an öfkelenmek. Hâlbuki akıllı adam öfkelenmeden işlerini yapmaya devam eder. İnsanın korkması gereken gizli öfkelerdir. İçten içe öfke ile gerilenlerin vereceği zarar daha ileridir. Haklı bile olsak kimse ile bir tartışma içine girmemek gerekir. Zira öfke insanın doğru ve düzgün düşünmesine engeldir. Fizikî ve ruhî rahatsızlıklara kaynak teşkil edebilir.

Öfke Muhammedî ahlâk ile terbiye edilirse düşmanlara karşı vakar, inananlara karşı tevazu hâlini alır. Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), öfkenin yenilmesi ve tedavi edilmesinde çok önemli bir örnektir. Öfke şeytanî bir vasıfken öfkeyi yenme rahmanîdir. Kur'ân-ı Kerim'de öfkeyi yenme mü'minlere ait bir vasıf olarak anlatılmıştır: *"O muttakîler ki bollukta da darlıkta da Allah yolunda harcarlar, kızdıklarında öfkelerini yutar, insanların kusurlarını affederler. Allah da böyle iyi davrananları sever."*[184] Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise "Hakiki pehlivan, güreşte rakibinin sırtını yere getiren değil, öfkelendiğinde öfkesini yenip kendisini kontrol altına alabilen kimsedir." buyurur.[185] Öfkeyi yenmenin yollarından birisi olarak Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) abdest almayı tavsiye eder: "Öfke şeytandandır, şeytan da ateşten yaratılmıştır, ateş ise su ile söndürülmektedir; öyleyse biriniz öfkelenince hemen kalkıp abdest alsın."[186] Başka bir yol olarak da "Biriniz ayakta iken öfkelenirse hemen otursun. Öfkesi geçerse ne âlâ; geçmezse yatsın."[187] buyurarak pozisyonunun değiştirilmesini öğütler. Öfkenin şeytanî bir yönü olduğu için de Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) öfkeyle birbiriyle uğraşan iki kişi hakkında şöyle bir değerlendirme yapar: "İki kişi Resûl-i Ekrem Efendimiz'in huzurunda atıştılar. Öyle ki

[184] Al-i İmran Sûresi, 3/134
[185] Buhârî, Edeb, 76
[186] Ebû Davud, Edeb, 4
[187] Ebû Davud, Edeb, 4

birinin yüzünde diğerine karşı öfkesi gözüküyordu. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem),

– Ben bir kelime biliyorum, eğer onu söyleyecek olsa, kendinden zuhur eden öfke giderdi; 'Eûzu billahi mine'ş-şeytanirracim' buyurdular."[188]

Hatta kendisinden bir kelime ile nasihat talep edene, "Öfkelenme." buyurur.[189]

Günlük hayatın içinde sudan ve sıradan sebeplerle insanların öfkelenip birbirlerine karşı kaba ve sert sözler sarf ettiklerini görüyoruz. Hatta bu sebeple birbirlerini öldürecek kadar kin ve öfke ile doldukların da görmek mümkün. Pireye kızıp yorgan yakmak, sözü tahakkuk ediyor. Hâlbuki Muhammedî ahlâk bize öfkemizi yenmemizi, öfkemizi kontrol altına almamızı tavsiye ediyor.

Peygamber Efendimiz'in öfkelendiği anlardaki tavrı dikkat çekicidir. Sahabe-i kiram onun öfkelendiğini sadece fizikî hâlinden anlardı. Bir vak'a: "Bir kimse Peygamber Efendimiz'den yitik malın hükmünü sordu. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem),

– Bağını yahut kabını, kılıfını belle, sonra onu ötekine berikine bir sene bildir, tanıt. Ondan sonra onu kullan. Ondan sonra da sahibi çıkarsa yine ona ver, buyurdu.

O zât,

[188] Tirmizi, Daavât, 53
[189] Tirmizi, Birr, 73

– Yitik deve de böyle mi, diye sordu.

Allah Resûlü o kadar öfkelendi ki, yanakları yahut yüzü kızardı ve,

– Ondan sana ne? Su tulumunu, ayakkabısını beraberinde taşır. İhtiyaç anında su başına gelir, ağaçlardan otlar. Onu sahibi buluncaya kadar kendi hâline bırak, buyurdu.

O zât tekrar:

– Ya yitik davara ne buyurursun, dedi.

– O ya senindir, ya kardeşinindir, ya kurdundur, buyurdu."[190]

Ayrıca Peygamber Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) uzunca nasihatlerinde öfkenin şeklini tarif ederek anlattığını görürüz:

– Dikkat ediniz! Öfke, insanoğlunun içinde tutuşturulan bir kordur. Öfkelenen kimsenin gözlerinin kızardığını, boyun damarlarının şiştiğini görmüyor musunuz? Biriniz öfkelendiğini hissederse mutlaka otursun. Dikkat edin! İnsanların en hayırlısı, geç öfkelenen, çabuk sakinleşendir. İnsanların en şerlisi ise çabuk öfkelenen, geç sakinleşendir. Kişi geç öfkelenip geç sakinleşirse veya erken öfkelenir erken sakinleşirse, bu iki hâl birbirini telâfi eder."[191]

[190] Buhari, Talak, 21
[191] Tirmizi, Zühd, 41

HAYVANLARA KARŞI DAVRANIŞ AHLÂKI

Allah Teâlâ; varlık âlemini bitkiler, hayvanlar ve insanlar olarak tayin etmiştir. Hayvanlar da canlı oldukları için -eskilerin ifadesiyle 'mâ hulika leh'- ne için yaratıldılarsa o işlev için yerinde kullanılmalıdırlar. Onlara karşı tutum insanın âhiret hayatına da etki etmektedir. Kur'ân-ı Kerim'de hayvanlarla ilgili şöyle buyrulur: *"Hem yerde hareket eden hiçbir canlı, kanatlarıyla uçan hiçbir kuş türü yoktur ki sizin gibi birer toplum teşkil etmesinler. Biz o kitapta hiçbir şeyi ihmal etmedik. Sonra hepsi Rab'lerinin huzuruna sevk edilip toplanacaklardır."*[192] Hayvanların yaratılışlarına ibret nazarıyla bakmamız istenir: *"Doğrusu davarlarda da size deliller vardır: Zira size onların karınlarındaki işkembe ile kan arasından, halis bir süt içiriyoruz ki içenlerin boğazından afiyetle geçer. Hurma ve üzümden hem sarhoşluk veren içki, hem de güzel gıdalar elde edersiniz. Şüphesiz bunda aklını çalıştıran*

[192] En'am Sûresi, 6/38

kimseler için alacak ibret vardır. Rabbin bal arısına şöyle vahyetti: 'Dağlardan, ağaçlardan ve insanların kurdukları çardaklardan kendine göz göz ev (kovan) edin! Sonra da her türlü meyveden ye de Rabbinin sana yayılman için belirlediği yolları tut!' Onların karınlarından renkleri çeşit çeşit bir şerbet çıkar ki onda insanlara şifa vardır. Elbette düşünen kimseler için bunda (Allah'ın kudret ve hikmetine) delil vardır."[193]

Hadislerde hayvan hakları konusunda ısrarlı bir şekilde vurgulanan husus, onların yaşama haklarıdır. Hiçbir hayvana kötü davranılamaz, acımasız ve zalimce işlem yapılamaz. Yabanî hayata alışmış hayvanlar, kendi doğal çevrelerinde, karada, havada ve suda yaşama ve üreme haklarına sahiptir.

Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayvanlara karşı ahlâki tutumun nasıl olması gerektiğini hadislerinde ifade buyurmuştur.

Rahmet-i ilahi hayvanların kendi aralarında şöyle tecelli etmektedir: "Allah rahmeti yüz parça yarattı. Bu rahmetten doksan dokuzunu yanında tuttu. Yeryüzüne bu rahmetin sadece bir parçasını indirdi. İşte bu bir parça sebebiyledir ki yaratıklar birbirine acımaktadırlar. Hatta at, süt emen yavrusuna engel olmaması için ayağını bu rahmet sayesinde kaldırır."[194]

---

[193] Nahl Sûresi, 16/66-69

[194] Buhari, Edeb, 78

Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayvanlara zulmedilmesine çok üzülürdü. Yüzüne damga vurulmuş bir merkebin yanından geçtiği sırada hayvanın bu hâline çok acıdı ve üzüntüsünü şu sözlerle dile getirdi: "Bu hayvanı yüzünden dağlayana Allah lanet etsin."[195] Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), haksız yere bir hayvanı öldürenin mesuliyetini de şöyle ifade eder: "Haksız yere bir serçeyi öldürenden Cenâb-ı Hak kıyamet gününde hesap soracaktır."[196]

Hayvanlara gösterilecek insanî tavır, kişinin uhrevî hayatının kurtuluşu için bir vesika olacaktır. Hadis bize bunu işaret etmektedir. "Hayatını kötü yollarda geçiren bir kadın bir gün yaptığının yanlışlığını görerek bu çirkin işten vazgeçer. Köyüne dönerken yolda susuzluktan ölmek üzere olan bir köpeğin bir kuyunun etrafında dolaşıp durduğunu görür. Kadın hemen çizmesini çıkarır ve onunla köpek için kuyudan su çekerek ona su verir. Bu yüzden de Allah o kadını affeder."[197]

---

195 Müslim, Libas, 37
196 Müslim, Dehâyâ, 43
197 Buhari, Enbiya, 54

ÇOCUKLARA KARŞI AHLÂKİ DAVRANIŞLAR

Günümüzde istismar konularının başında çocuklar gelmektedir. Anne baba, çocuğunu maddi manevi bütün tehlikelere karşı korumalıdır. Kur'ân-ı Kerim'de Allah (celle celâluhu) şöyle buyurur: *"Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyunuz..."*[198]

Allah Resûlü'nün üçü erkek, dördü kız olmak üzere yedi çocuğu olmuştu. Cahiliye hayatı içinde kızlarını iffet abidesi olarak yetiştirmişti. Hususiyle kız çocuklarına gösterilen sert tavırlar Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatında hiç olmadı. Bir güle titrer gibi onların üzerlerine titredi. Bu uzun konuyu sadece ana hatlarıyla ahlâki açıdan ele almak istiyoruz. Ta ki bizler için de bir misal teşkil etsin. Peygamber Efendimiz'in çocuklara karşı şöyle davrandığını görüyoruz: Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) her insanla diyalogunda olduğu gibi çocuklarla da harika bir iletişim içindeydi. Allah Resûlü

[198] Tahrîm Sûresi, 66/6

çocuklara hiç kızmaz, onların rahat hareket etmelerini ister ve onlara şahsiyet vermek için çalışırdı. Çocuklarla şakalaşırdı. Çocukları kucağına alır ve onları severdi, elbisesine çocuklar küçük abdestini yaptığında onlara kızmaz, hatta çocuklara kızanları da ikaz eder ve sadece elbisesini yıkardı. Çocukların yanına geldiğinde onlara selâm verirdi. Çocuklar arasında ayırım yapılmamasını ve adaletle davranılmasını emrederdi. Çocuklara ezan okuturdu. Çocuklar için saf belirlemiş ve onlara son safta durmalarını tavsiye etmişti. Gece ibadetlerine çocukları da alıştırırdı. Bayram namazlarına, camiye alıştırırdı. Ashabını da çocuklarını sevmeleri konusunda ikaz ederdi.

Akra' ibn Hâbis, Allah Resûlü'nün, Hazreti Hasan'ı kucağına alıp sevdiğini görünce,

– Benim on çocuğum var; daha hiçbirini öpmüş değilim, dedi.

Allah Resûlü şöyle cevap verdi:

– Merhamet etmeyene merhamet olunmaz.[199]

Fethullah Gülen Hocaefendi'nin şu dörtlüğü çocuğu ne güzel anlatır:

Sînelerde koklanıp okşanacak tomurcuk,

Üfül üfül esen o temiz râyihasıyla.

Yaradan'ın en büyük armağanıdır çocuk,

Masmavi dünyası, neş'e tüten havasıyla...

[199] Buhari, Edeb, 18

Bir âyet-i kerimede dünya malı da çocuklarla birlikte imtihan vesilesi olarak zikredilmiştir: *"Mallarınız ve çocuklarınız bir fitne, imtihandır, Allah, onlarla sizi imtihan etmektedir. Allah ise, işte büyük ödül O'nun yanındadır, kim Allah sevgisini mal ve evlat sevgisinden üstün tutarsa o, Allah'ın yanındaki mükâfata erişir."*[200]

İslâm dini, çocuklar hakkında anne-babaya, güzel bir isim koyma, iyi bir eğitim verme ve vakti geldiğinde onu evlendirme gibi üç önemli vazife yükler. Bu vazifelerin çok iyi idrak edilmesi gerekir. Çünkü bu vazifeler, bütün bir hayatı kuşatır. Onun için hekimlerin beşikteki çocuğa gıda takvimi uyguladıkları gibi, ana-baba da çocuklarının yaş ve idrak seviyelerine göre hayat boyu eğitimlerine dikkat etmelidirler. Hele onu evlendirirken İnsanlığın İftihar Tablosu'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) beyanıyla servete, güzelliğe ve soya takılıp kalmamalı ve dinî hayatı, tercihte birinci unsur kabul etmelidirler. Aile için en önemli vazife, çocuğun ahlâklı ve terbiyeli olarak yetiştirilmesidir. "Allah, anne ile çocuğunun arasını ayıranı kıyamet gününde sevdiklerinden ayırır."[201] hadisi de annenin çocuk terbiyesindeki müstesna rolünü gayet net bir şekilde ortaya koymaktadır.

---

[200] Teğabun, 64/15
[201] Hâkim, Müstedrek, 2, 50

AĞAÇ TAŞLAYAN ÇOCUĞA YAKLAŞIMI

Rafi' ibn Amr (radıyallahu anh), henüz çocuk yaşında bir sahabidir. Bir gün Medine'de Ensar'dan birinin bahçesindeki hurma ağaçlarını taşlamış, daha sonra bahçe sahibi Râfi' ibn Amr'ı (radıyallahu anh) Resûlullah'ın huzuruna getirmişti. Âdeta Efendimiz'in onu cezalandırmasını ister gibiydi. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem),

– Yavrum, hurmayı neden taşladın, diye sordu.

Çocuk da,

– Karnım açtı, yemek için taşladım, cevabını verdi.

Bunun üzerine Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem),

– Bir daha hurmaları taşlama, dibine dökülenlerden ye, buyurdular.

Sonra çocuğun başını okşadı ve ona şöyle dua etti:

– Allah'ım! Onun karnını doyur.[202]

[202] Tirmizi, Büyu', 54

ÇOCUKLAR ARASINDA AYRIM YAPILMAMASINI TAVSİYE EDERDİ

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), Hazreti Fâtıma'nın evinde kaldığı bir gün, torunları olan Hasan ve Hüseyin Efendilerimiz su istediler. Hazreti Peygamber, önce Hazreti Hasan'a su verdi. Hazreti Fâtıma (radıyallâhu anhâ), Efendimiz'in Hasan'ı daha çok sevdiği hükmüne vardı. Efendimiz de,

– Hayır! İlk defa Hasan istedi, buyurdular ve sonra da şöyle ilâve ettiler:

– Çocuklarınıza karşı davranışlarınızda eşitliğe dikkat edin. Eğer ben birini üstün tutacak olsaydım, kız çocukları üstün tutardım.[203]

Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) çocuklara bakış açımızın çerçevesini şu hadislerle çizer:

[203] Müsned, I, 101

“Çocuklarınıza güzel davranın ve onları güzel yetiştirin.”[204]

“Bir baba, çocuklarına güzel edepten daha değerli bir şey hediye edemez.”[205]

“Kişinin öldükten sonra geride bıraktığı şeylerin en hayırlısı, kendisine dua eden yetişmiş bir evlât, sevabı kendisine ulaşan kalıcı bir eser, kendisinden sonra halkın ona göre yaşadığı bir ilimdir.”[206]

“Çocuğun babası üzerindeki haklarından biri, güzel bir isim koyması ve güzel bir terbiye vermesidir.”[207]

“Her kim üç kız çocuğunu himaye edip, büyütüp evlendirir ise, sonra da onlara iyiliğe devam ederse o kimse Cennetliktir.”[208]

“Her kim iki kız çocuğunu yetişkinlik çağına yetiştirip himâye ederse kıyâmet günü ben ve o yan yana haşr olacağız.” buyurdu ve parmaklarını bitiştirdi.[209]

“Her kim kız çocuklarını yetiştirirken bir sıkıntıya uğrar da onlara iyi bakarsa, bu çocuklar, onu Cehennem ateşinden koruyan bir siper olur.”[210]

---

204 İbn-i Mâce, Edeb, 3
205 Tirmizî, Birr, 33
206 Müslim, Vasiyet, 14
207 Beyhakî, Şuabu'l-îmân, VI, 401-402
208 Ebû Dâvûd, Edeb, 121
209 Müslim, Birr 149
210 Buhârî, Zekât 10

ÇOCUKLARA ÇOK DEĞER VERİRDİ

Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), yerinde ağlayan bir çocuk görse oturur, onunla ağlar; inleyen ananın ızdırabını vicdanında duyardı. İşte Hazreti Enes'in rivayet ettiği bir hadis ve O'nun dillere destan şefkati: "Ben namaza duruyor ve onu uzun kılmak istiyorum. Sonra bir çocuk ağlaması duyuyorum. Annesinin ona duyacağı heyecanı bildiğim için hemen namazı hızlı kılıp bitiriyorum."[211]

Çocuğa verilen bir selâm, onu büyük gibi hissettirecektir. Hazreti Enes şöyle buyurmuştur: "Bir gün Allah Resûlü yanımıza geldi. Ben o gün çocuklar arasında oynayan küçük bir çocuktum. Bize doğru geldi ve selâm verdi, sonra benim elimi tuttu, benimle birisine bir haber gönderdi. Ben kendisine geri dönünceye kadar duvarın

[211] Müslim, Salat, 192

gölgesinde oturdu. Hazreti Enes şöyle de demişti: Ben kendisine dönünceye kadar duvarın yanında oturdu."[212]

Peygamber Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) getirdiği ahlâk sisteminde çocuk ve gencin terbiyesi çok önemli yer tutar.

---

[212] Darimi, Selâm, 8

İNSANLARIN KUSURLARINI ÖRTMEK

İnsan kusur işlemeye açık bir varlıktır. Bu kusurun telafisidir asıl olan. İşte hem insanların kusurlarının ıslahı, hem de görmeme arasındaki denge Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) sözlerinde ve hayatında hüviyetini bulmuştur. Kur'ân hata ve kusurları yayan kimseleri şöyle ikaz eder: *"Mü'minler arasında çirkinliklerin yayılmasını arzu eden kimseler için, dünyada da âhirette de gayet acı bir azap vardır. Allah bilir, siz bilemezsiniz."*[213] Ebû Hüreyre'nin rivayet ettiği hadiste Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: "Bir kul, bu dünyada başka bir kulun ayıbını örterse, kıyamet gününde Allah da onun ayıbını örter."[214] İnsan hatalarını kendisi deşifre etmezse, sayıp dökmez başkaları ile paylaşmazsa Allah Teâlâ'ya yapacağı ciddi bir tevbe ile belki de mağfiret olunacaktır. Bu sebeple ne kendi günahımıza başkasını şahit tutmamalı, ne de bir başkasının günahını başkalarına

[213] Nur Sûresi, 24/19
[214] Müslim, Birr, 72

anlatarak şahit tutmamalıyız. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu hususu şöyle anlatır: "İşlediği günahları açığa vuranlar dışında, ümmetimin tamamı affedilmiştir. Bir adamın, gece kötü bir iş yapıp Allah onu örttüğü hâlde, sabahleyin kalkıp:

– Ey falan! Ben dün gece şöyle şöyle yaptım, demesi, açık günahlardandır. Oysa o kişi, Rabbi kendisinin kötülüğünü örttüğü hâlde geceyi geçirmişti. Fakat o, Allah'ın örttüğünü açarak sabahlıyor."[215]

Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) "Koğucu Cennet'e giremez." buyurur. Koğucu hadiste "kattât" kelimesi ile anlatılmıştır. İnsanlar arasında laf taşıyan kimse demektir. İnsanların ayıp ve kusurlarını başkalarına taşıyan ve bundan haz alan kimsedir. Halbuki insan, kendi ayıbının savcısı olup başkaları için avukat gibi davranmalıdır.

Hazreti Hamza (radıyallahu anh), Allah Resûlü'nün çok sevdiği bir sahabidir. Ayrıca o, Nebiler Serveri'nin hem amcası, hem de sütkardeşidir. Aynı zamanda, arslanlarla da pençeleşen arslan yürekli bir devâsâ insandır. Bir gün, şahsî onur, gurur ve kuvvetini ayaklar altına alarak İnsanlığın İftihar Tablosu'nun manevî iklimine girer. Müslümanların sayı bakımından zayıf oldukları böyle en kritik bir dönemde "seninle beraberim" diyerek yeğenine

[215] Buhari, Edeb, 50

destek olması, onu değerler üstü değerlere yükseltir. Evet, böylece o, cibillî yakınlığın yanında Allah katındaki yakınlığın da bütün hususiyetlerini sergileyerek, büyüklüğünü erişilmez bir seviyeye ulaştırır. Vefanın bu büyük kahramanı elbette, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) tarafından mükâfatlandırılacaktır. İşte bu baş yüce kamet bir gün Medine'yi basıp, kadın-erkek demeden orada bulunanları kılıçtan geçirmeye ahdetmiş, eli kanlı, gözü kanlı, düşünceleri kanlı, kanlı katillerle Uhud'da savaşırken lime lime olmuş ve âdeta kütükte doğranmış bir et hâline gelmişti. Mübarek gözleri oyulmuş, kulak ve dudakları kesilmiş, göğsü yarılıp ciğeri çıkarılarak çiğnenmiş ve sonra da üzerine bir tükürük atılarak, oracıkta terk edilmişti.

Sinesi şefkat ve merhamet dolu Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), bu dehşetengiz manzaraya bakmış; bakmış ve gözleri yağmur yüklü bulutlar gibi dolu dolu olmuştu. Uhud'da 70 kadar sahabi şehid olmuş, onun iki katı kadarı yaralanmış, kadınlar dul, çocuklar da yetim kalmıştı. Manzaraya bir peygamber şefkatiyle bakıldığında, pek de dayanılacak gibi değildi. Gerek Hazreti Hamza'nın (radıyallahu anh) ve gerekse diğer şehitlerin çocukları, yumurtadan çıkmış civcivler gibi tir tir titreyerek Nebiler Serveri'nin (sallallâhu aleyhi ve sellem) karşısına geldiğinde O şefkat abidesi, -Kur'ân-ı Kerim'de haber verilmese de siyer kitaplarında zikredilen- "Ben de kısas olarak sizin yaptığınızı..." düşüncesini henüz içinden

geçirmişti ki, o anda *"Eğer bir ceza ile mukabele edecek olursanız, size reva görülen cezanın misliyle ceza verin. Ama sabrederseniz, elbette o, sabredenler için daha hayırlıdır."*[216] âyetiyle seviyesine göre bir ufka yönlendirilmiş ve O'na "Sen, böyle düşünmemelisin." denilmişti. O müsamaha ve hoşgörü güneşi ise, bütün acılarını sinesine gömerek bu iki şıktan sabır yolunu seçmiş, Mekkelilerin yaptıklarını affetmişti.[217]

Fethullah Gülen Hocaefendi'nin şu isteği calib-i dikkattir: İstiyorum ki, ehl-i imandan ameli olmayanlara bile içimde en ufak bir kin olmasın. Onların hep iyi yanlarını göreyim. Kardeşlerimden birini en büyük bir günahı işlerken bile görsem, örter, görmemezlikten gelirim. İnsan nefsine karşı savcı, başkasına karşı ise avukat gibi olmalıdır.[218]

Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) toplumsal sonuçları yoksa, ferde ciddi zararlar vermemiş ise her zaman kusur ve hataların görmemezlikten gelinmesini tavsiye etmiştir. Şu beyan-ı Nebevi buna işaret etmektedir: "Kim bir kardeşinin hata, ayıp ve kusurunu görmemezlikten gelirse, cahiliyede diri diri toprağa gömülen kız çocuklarını diriltmiş gibi olur."[219]

---

[216] Nahl Sûresi, 16/126
[217] İbn Esir, Üsdü'l-Ğâbe, 1.528–532
[218] Fasıldan Fasıla, 1
[219] Ebû Dâvud, Edeb, 45

YEME İÇME VE ALIŞVERİŞ AHLÂKI

İnsan; hayatını devam ettirebilmesi için yeme içmeye, bir şeyler satın almaya ve üretmeye muhtaç olarak yaratılmıştır. Her hususta istikameti emreden İslâm, yeme içme konusunda da ahlâki prensipleri ortaya koymuştur. Yeme içme konusunda israfa düşmemek gerektiği ama beri tarafta vücudumuzun da bizim üzerimizde hakkı olduğu ifade edilmiştir: *"Ey Âdem'in evlatları! Her namaz vaktinde mescide giderken süsünüz olan elbisenizi giyinin! Yiyin, için fakat israf etmeyin; çünkü Allah israf edenleri asla sevmez."*[220] Allah'ın verdiği bütün nimetlerden az da olsa faydalanmak ama bununla birlikte aşırı bir israf ve tüketim çılgınlığına düşmemek gerekir. Aşırı ve gereksiz, sadece lüks anlayışlı tüketimi Kur'ân şöyle kınamaktadır: *"Yakınlarına, yoksula, yolda kalmışa hakkını ver, sakın saçıp savurma! Çünkü savurganlar şeytanların kardeşleri olmuşlardır. Şeytan ise Rabbine*

[220] A'raf Sûresi, 7/31

karşı pek nankördür."[221] Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) de ümmeti için en korktuğu şeyin aşırı tüketim sebebiyle göbek bağlamış kimseler olduğunu haber vermektedir. Alışveriş yapmanın insan psikolojisine iyi geleceği yönündeki telkinlerle insanlar israf çılgınlığı içine girebilmektedirler.

Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), yemek kaplarını tertemiz etmemizi bize emreder ve şöyle buyururdu:

– Yemeğinizin hangi parçasında bereketin olduğunu bilemezsiniz."[222] Bu hadiste Efendimiz kaba konan yemeğin tüketilmesini, böylece ciddi bir israfın da engellenmesini teşvik buyurmaktadır. Günümüzde artan ekmek ya da yemek tüketiminin geldiği israf boyutu iyi düşünülecek olursa bu emrin ne kadar manidar olduğu daha iyi anlaşılacaktır.

---

[221] İsrâ Sûresi, 17/26-27

[222] Müslim, 3, 1606

İKİNCİ BÖLÜM

PEYGAMBER EFENDİMİZ'İN (*sallallâhu aleyhi ve sellem*) YÜCE AHLÂKI İÇİNDE YASAKLADIĞI KÖTÜ DAVRANIŞLAR

İÇKİ, UYUŞTURUCU VE KUMAR

Gençliğin başındaki büyük belalardan biridir içki, uyuşturucu ve kumar. Hâlbuki dinimiz bu üç şeyden de uzak durulmasını tavsiye etmektedir. Bu üç madde de insanın koruması gereken aklına ve beden sağlığına ciddi zararlar vermektedirler. Kur'ân şöyle buyurur: *"Ey iman edenler! Şarap, kumar, putlara kurban kesilen sunaklar, fal okları, şeytana ait murdar işler*den başka bir şey değildir. Bunlardan geri durun ki felâh *bulasınız. Şarap ve kumarla şeytanın yapmak istediği tek şey, sizin aranıza düşmanlık ve kin salmak, sizi Allah'ı zikretmekten ve namazdan alıkoymaktır. Artık bu habis şeylerden vazgeçtiniz değil mi?"*[223] Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) de "İçki bütün kötülüklerin anasıdır. İçkiden kaçının." buyurmaktadır.[224]

İçki, uyuşturucu ve kumar yüzünden dağılan aileler, bu fiilleri sırasında insanların birbirlerine düşmeleri,

[223] Maide Sûresi, 5/90-91
[224] Nesai, Eşribe, 44

sarhoşluk yüzünden çıkan kavgalar ve işlenen cinayetler herkesin gördüğü olaylardır. Bütün gençler 'bir kere deneyeyim, ne çıkar anlayışına girmeden' bunlardan uzak durmalıdır. Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) sarhoşluk veren her şeyin haram olduğunu haber vermektedir.[225] İçki içmek, insanın imanının gittiği bir anda yaptığı çirkin bir iştir. "Zina eden kimse, mü'min olarak zina etmez. Hırsızlık yapan, mü'min olarak hırsızlık yapamaz. İçki içen, mü'min olduğu hâlde içki içemez. İnsanların gözü önünde başkalarının değerli mallarına göz dikenler mü'min olarak o malları alıp gasp edemezler."[226]

Yerine göre içki Allah'a şirk koşup puta tapmakla eş tutulmuştur. Abdurrahman ibn Haris (radıyallahu anh) babasından naklederek şöyle diyor: Osman'dan işittim, şöyle diyordu: "İçki içmekten uzak durun; çünkü o kötülüklerin anasıdır. Sizden önceki ümmetler arasında ibadetle meşgul olan bir adam vardı. Fahişe bir kadın ona kafayı taktı ve hizmetçisini göndererek 'Şahitlik için seni istiyoruz.' diye onu çağırttı, o hizmetçiyle beraber onun yanına kadar geldiler. Her bir kapıdan içeri girince hizmetçi kapıları kilitliyordu. Sonunda güzel bir kadının yanına geldi. Kadının yanında bir çocuk, bir kap içerisinde de içki vardı. Kadın o gelen adama, 'Allah'a yemin olsun ki ben seni şahitlik için çağırmadım ya benimle ilişki kurarsın veya bu

225 Ebû Davud, Eşribe, 5
226 Tirmizî, İman: 11; Buhârî, İman, 18

içkiden içersin veya bu çocuğu öldürürsün.' dedi. Adam 'Öyleyse bana bir kadeh içki ver.' dedi. Kadın bir kadeh içki verdi, adam 'Tekrar ver.' dedi ve sarhoş olunca kadınla zina etti, çocuğu da öldürdü. (İşte bu olaydan ibret alıp) içkiden uzak durun! Allah'a yemin ederim ki şarap alışkanlığı ile iman bir arada olamaz, mutlaka biri diğerini uzaklaştırır."[227]

İçki içmek öyle tehlikeli bir fiildir ki o fiil işlendiğinde Allah için yaptığımız ibadetlerimiz de boşa gidecektir. Abdullah ibn Amr'dan (radıyallahu anh) rivayete göre, Hazreti Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Kim içki içerse midesinde bulunduğu sürece Allah onun yedi gün sürece namazını kabul etmez. O süre içerisinde ölürse kâfir olarak ölür, içtiği içki aklını giderirse kırk gün namazı kabul olunmaz, o süre içerisinde ölürse kâfir olarak ölür."[228]

Hatta tevbe edip aynı kötü işe devam eden kimse için Allah Resûlü şunu demektedir: "Kim bir yudum içki içerse kırk gün namazı kabul olunmaz. İçkiyi bırakıp tevbe ederse yine de Allah tevbesini kabul eder, yine içki içmeye başlarsa kırk gün tevbesi kabul olunmaz. Yine tevbe ederse Allah tevbesini kabul eder. Yine içki içmeye dönerse

[227] Nesâi, Eşribe, 44
[228] Dârimi, Eşribe, 3; İbn Mâce, Eşribe, 4

Kıyamet günü Cehennemliklerden akan şeyleri o kimseye içirir."[229]

İçki içenler âhiret azabına müstahak olacaklardır. Câbir'den (radıyallahu anh) rivâyete göre, Yemenden Ceyşan kabilesinden bir adam gelerek Allah Resûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendi memleketlerinde mısırdan yapılan ve mizr adını verdikleri içki hakkında sordu. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem),

– O dediğiniz içki sarhoşluk verir mi, buyurdu.

O da,

– Evet, deyince, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem),

– Her sarhoşluk veren haramdır. Allah sarhoşluk veren şeyleri içenlere kıyamette 'Tıynet-i habal' içireceğini bildirmiştir, buyurdu.

Oradakiler,

– 'Tıynet-i habal' nedir, diye sorduklarında şöyle buyurdu:

– Cehennemliklerin teridir veya onlardan akan şeylerdir.[230]

[229] Müslim, Eşribe, 8; Dârimi, Eşribe, 3
[230] Nesai, Eşribe, 49

Uyuşturucu maddelerden olan esrar, afyon, eroin, kokain, morfin gibi maddeler, alkollü içkilerin vücutta meydana getirdiği tesiri fazlasıyla taşımakta; bünyede ve toplumda yol açtığı zararlar da o ölçüde büyük olmaktadır. Bununla birlikte uyuşturucu maddelerin kullanımı, çok eski dönemlerden beri insanlığın önemli boyuttaki kötü alışkanlık ve problemlerinden birini teşkil etmiştir.

Bu kötü alışkanlığın ve hastalığın sebepleri arasında, insanın zaafları, sorumluluktan kaçışı, eğitimsizlik, insanların birbirini olumsuz yönde etkilemeleri ve kötü çevre şartları, lüks ve gösterişe dayalı suni hayatın verdiği tatminsizlik, manevî boşluk, ideal yoksunluğu, fakirlik ve yalnızlığın verdiği çaresizlik vb. gösterilebilir. İslâm dini kişiyi içki ve uyuşturucu madde kullanımına iten sebeplerle ayrı ayrı mücadele ettiği, her birine makul bir açıklama getirdiği gibi, sarhoşluğu ve uyuşturucu madde kullanımını da kesin bir üslûpla yasaklamıştır. Kur'ân'da geçen içki yasağı; sarhoşluk veren, insanın aklî ve ruhî dengesini bozan bütün katı ve sıvı maddeleri kapsar. Hadislerde de her sarhoşluk veren şeyin haram olduğu bildirilmiş, çoğu sarhoşluk veren şeyin azının da haram olduğu, her sarhoşluk veren şeyin içki (hamr) hükmünde olduğu belirtilmiştir. Şu hâlde haram hükmünün illeti olan sarhoş etme, uyuşturma özelliğini taşıyan maddeleri vücuda almak haram hükmünü alır.

İslâm'ın emir ve yasaklarındaki genel amaçlar dikkate alındığında İslâm'ın bu konudaki yasağının sadece şaraba veya belirli alkollü içkilere mahsus olmadığı, aklî ve ruhî dengeyi bozan, sinir sistemini uyuşturup beynin işlevlerini etkileyen, kişinin irade ve düşünme gücünü tamamen veya kısmen yok eden her türlü keyif verici uyuşturucunun da aynı yasak kapsamına girdiği görülür. Hatta bugün modern tıp, psikoloji ve toplum bilimleri esrar, afyon, eroin, kokain gibi uyuşturucu maddelerin insan sağlığı ve toplum düzeni için içkiden de zararlı ve tehlikeli olduğunda birleşmektedir. Uyuşturucu maddeler kişileri giderek dış dünyadan koparıp kendine bağımlı yapmakta, her türlü kötülük ve suçu işlemeye hazırlamakta ve âdeta insanı kendi öz kimliği olan insanlığından soyutlamaktadır.

İslâm dini, insanî bir hayat için çalışmayı ve helal yollardan kazanmayı emretmiştir. Bunun dışında başkalarının zararını getirecek kumar ve şans oyunlarını da şiddetle yasaklamıştır. İnanan insan, her alanda olduğu gibi kazanmayı da helal yollarla sağlamalıdır. Peygamber Efendimiz'e,

– Hangi kazanç en temiz ve en helal yolla elde edilmiş olur, diye sorulduğunda Resûl-i Ekrem Efendimiz,

– Kişinin el emeği ile ve kimseyi aldatmaksızın yaptığı meşru ticaret yoluyla elde ettiği kazançtır, cevabını

vermiştir.[231] Yukarıda zikrettiğimiz Maide Sûresi'nin 90-91. âyetleri bize kumarın çirkinliğini açıkça göstermektedir. Kumar; insandaki üretkenliği alan, onu ekonomik olarak darboğaza sokan, insanca mutlu olabileceği yolların dışına iten, yaşadığı toplumun içinde bir yabancı hâline getiren, ailelerin yıkılmasına sebep olan bir çirkin ahlâktır. Hele günümüzde internet yoluyla dahi oynanmaya başlamış olması, insanlığı gelecekte ne gibi büyük bir tehlikenin beklediğini göstermektedir. Böylesine kötü bir fiile daveti Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şu sözüyle ikaz eder: "Bir kimse arkadaşına 'Gel, seninle kumar oynayalım.' derse, (vazgeçip) hemen sadaka versin."[232]

Muhterem Fethullah Gülen Hocaefendi'nin de 'kumar'la ilgili şu tespitlerine bakalım: Kumara müptela bir fert kolay kolay kurtulamaz; ona müptela bir millet de iflah olmaz. Çünkü kumarda hem Allah hem de kul hakkı çiğnenmektedir. Kumarın yaygın olduğu bir toplum, şeytanın sultası altına girmiş demektir. Kumar öldüren bir marazdır. Bu maraz belli bir dönemde kısmen de olsa toplumun bünyesinden sökülüp atılmıştı, şimdilerde çeşitli nam ve unvanlarla yeniden ve bütün çeşitleriyle hortlamış durumda. Kumarda kaybeden de kazanan da zarardadır. Ama ihtimal, kazananın zararı daha

[231] Müsned, 4, 141
[232] Buhari, Edeb, 74

büyüktür. Zira o, haksız yere bir başkasının malını almıştır ve aynı zamanda onun tiryakisi olmuştur. Kazandıkça daha bir iştahı artmakta, iştahı arttıkça da gözü kumardan başka bir şey görmemektedir. İhtimal böyleleri zamanla haram-helâl duygusunu da yitirerek küfre yelken açmış olacaklardır.[233]

---

[233] Gülen, Enginliğiyle Bizim Dünyamız, 341

ZİNA VE MEŞRU OLMAYAN İLİŞKİLER

Kur'ân-ı Kerim zinaya giden bütün yolları kapatmıştır. *"Sakın zinaya yaklaşmayın! Çünkü o, çirkinliği meydanda olan bir hayâsızlıktır, çok kötü bir yoldur."*[234] buyrulur Kur'ân-ı Kerim'de. İşte bir başka âyet: *"Onlar, Allah'la beraber başka bir tanrıya yalvarmazlar. Allah'ın muhterem kıldığı bir canı haksız yere öldürmezler. Zina etmezler. Kim de bunları yaparsa günahının cezasını bulur."*[235]

Sağlam bir toplumun altyapısını sağlam bir aile meydana getirir. Aile ortamından mahrum nesiller insanlığın başına her zaman bela olmuştur. Nikâhsız birliktelikler ve bu birlikteliklerden meydana gelen nesillerin ne kadar zararlı olduğunu çok yakın bir gelecek gösterecektir.

Zina, insandaki güzel duyguları bitiren çirkin bir harekettir. Zinanın günahı insanın yüzüne de yansır.

[234] İsrâ Sûresi, 17/32
[235] Furkan Sûresi, 25/68

Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu hususu şöyle açıklar: "Zina eden bir mü'min zina ettiği sırada imanlı olamaz."[236]

Zinadan uzak durmak kıyamet günü büyük bir mükâfat olarak geri dönecektir. Peygamberimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu müjdeyi şu ifadeleriyle haber verir:

Ebû Hüreyre'den (radıyallahu anh) rivayet edildiğine göre Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

"Başka bir gölgenin bulunmadığı Kıyamet gününde Allah Teâlâ, yedi insanı, arşının gölgesinde barındıracaktır: Adil devlet başkanı, Rabbine kulluk ederek temiz bir hayat içinde serpilip büyüyen genç, kalbi mescidlere âşık Müslüman, birbirlerini Allah için sevip buluşmaları da ayrılmaları da Allah için olan iki insan, güzel ve mevki sahibi bir kadının beraber olma isteğine 'Ben Allah'tan korkarım.' diye yaklaşmayan yiğit, sağ elinin verdiğini sol elinin bilemeyeceği kadar gizli sadaka veren kimse, tenha bir yerde Allah'ı anıp gözyaşı döken kişi."[237] Zinadan korkan, her türlü imkân içinde iken bu işten kaçan kişi âhirette böyle bir mükâfat kazanacaktır.

[236] Buhari, Eşribe, 1
[237] Buhari, Ezan, 36

Zina iftirası da çok büyük bir ahlâksızlık ve büyük bir günahtır. Hazreti Ebû Hüreyre'den (radıyallahu anh) rivayet edildiğine göre Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

– İnsanı helak eden yedi şeyden kaçının.

Bunun üzerine sahabiler,

– Ey Allahın Resûlü! Bunlar nelerdir, diye sordular.

Resûl-i Ekrem Efendimiz,

– Allah'a ortak koşmak, sihir (büyü) yapmak, Allah'ın haram kıldığı bir nefsi haksız yere öldürmek, faiz yemek, yetim malı yemek, savaş meydanından kaçmak, evli, namuslu ve hiçbir şeyden haberi olmayan kadınlara zina isnad etmektir.[238]

---

[238] Buhari, Vesâyâ, 228

RÜŞVET, FAİZ VE KARABORSACILIK

Rüşvet haksız kazanç biçimlerinden biridir. Bir sorumlu mevkide bulunan insanın konumunu kötüye kullanarak, yapması gereken bir işi yapmaması veya yapmaması gereken bir işi yapması karşılığında kendisine veya başkalarına para, hediye veya başka herhangi bir ad altında haksız bir menfaat sağlamasıdır rüşvet. Kur'ân-ı Kerim rüşveti lanetler, veren ve alan açısından ikaz eder: *"Bir de, birbirinizin mallarını haksız yollarla yemeyin. Halkın mallarından bir kısmını, bile bile haksız yere yemek için, rüşvetlerle hâkimlere koşmayın."*[239]

Rüşvet haram olduğu için rüşvete alışan kişinin harama düşkün olacağı haber verilir: *"Yalan dinlemeye çok meraklı, haram yemeye pek düşkündürler. Sana gelirlerse ister aralarında hükmet, istersen hükmetmekten geri dur! Geri durursan*

[239] Bakara Sûresi, 2/188

onlar sana asla bir zarar veremezler. Şayet hükmedersen, aralarında adaletle hükmet! Çünkü Allah âdilleri sever."[240]

Resûl-i Ekrem Efendimiz de sözleriyle rüşvetin çirkinliğini, hem dünyevî hem de uhrevî cezalarının olacağını haber vermiştir. İbn Ömer der ki: "Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) rüşveti alana da verene de lanet etmiştir." buyrulmuştur.[241] Bir başka hadiste de "Rüşveti alan da veren de -bir rivayette- taşıyan da kıyamet günü hesap verecektir."[242]

Rüşvet, günümüzde bulaşıcı bir hastalık gibi her yeri kuşatmıştır. Bu tatlı ve kısa yoldan para kazanma yolunu bırakmak, yeniden bir beyaz sayfa açmak için hiç zaman fevt etmemelidir. "Bir toplumda faiz yaygınsa Allah o topluma kıtlık, bir toplumda da rüşvet yaygınsa o topluma korku salar." buyurur Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem).[243]

Bir insanın görevi sırasında kendisine hediye edilen şeyler de rüşvet kapsamındadır. Meşhur bir olay bize bunu anlatır: "Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) zekât toplama işinde bir adamı istihdâm etmişti. Bu görevli vergi memuru vazifeden dönünce,

---

[240] Maide Sûresi, 5/42
[241] Tirmizi, 3, 1337
[242] Müsned, 5, 279
[243] Müsned, 4, 205

– Bu size aittir, şu da bana hediye edilenler, dedi.

Bu sözün üzerine Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) çok celallendi. Hışımla minbere çıkıp Allah'a hamd ve senâda bulunduktan sonra şunları söyledi:

– Ne oluyor ki Ben sizden birini, Allah'ın bana tevdî ettiği bir işte istihdam ederim. Sonra o gelir, 'Bu size aittir, şu da bana hediye edilenler.' der. Bu adam, babasının veya anasının evinde otursaydı da, eğer doğru sözlüyse hediyesi ayağına gelseydi ya! Vallahi sizden kim haksız bir şey alırsa mutlaka onu boynunda taşır olduğu hâlde Kıyamet günü Allah'la karşılaşacaktır. Eğer bu haksız aldığı şey deve ise böğürecek, sığırsa ona has sesle, koyunsa meleyecek!

Sonra Resûlullah ellerini kaldırdı, o kadar ki koltuk altındaki beyazlık gözüktü.

– Allah'ım tebliğ ettim mi, dedi ve bu sözünü üç kere tekrar etti."[244]

Ekonomik hayatı dinamitleyen unsurların başında faiz gelir. İslâm, faizi kat'î olarak haram kılmıştır. Kitap ve Sünnet faizi ağır bir dille yerer. Çünkü o, haksız kazancın en çirkinidir ve düpedüz bir sömürü aracıdır. Kur'ân-ı Kerim, faizi yasakladığı yerde faiz yiyeni şeytan çarpmış

[244] Buharî, Hiyel 15; Müslim, İmâret 26; Ebû Dâvud, İmâret 11

bir insana benzetir ki, onun bu mevzudaki beyanı şöyledir: *"Faiz yiyenler mahşerde şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar. Bu, onların, 'Zaten alışveriş de faiz gibidir.' demelerindendir. Oysa Allah alışverişi helâl, faizi haram kıldı. Kime Rabbinden bir öğüt gelir de faizcilikten geri durur ve vazgeçerse geçmişte elde ettiği, kendisinin olur. Ve onun işi de artık Allah'a aittir. Kim faizciliğe dönerse, işte onlar Cehennemliktir; onlar orada ebedî olarak kalacaklardır. Allah faizle malı eksiltir, sadakalarla da bereketlendirir. Allah, nankör hiçbir günahkârı sevmez."*[245]

Faiz yiyenler, âhirette, dünyadaki amelleri cinsinden bir cezaya çarptırılırlar. Onlar dünyada, rahatın verdiği rehavetle hep miskin miskin ve tembel tembel yaşarlar. Esasen onların hayatları bütünüyle bir sıkıntıdan ibarettir. Günlerinin geçmesi için çeşitli vesileler ararlar. Yumuşak döşekler üzerinde, sıcacık yataklarında çok defa ellerinde içki, ağızlarında sigara hep parti parti kumar masalarında ömür tüketir dururlar.

Cenâb-ı Hak, iman ehlini ikaz eder ve onlara faizden vazgeçmelerini tembih eder. Bunun O'na harp ilan etmek manasına geleceğini ifade buyurur: *"Ey iman edenler! Allah'tan korkun. Eğer inanıyorsanız, faizden alacak olduklarınızdan vazgeçin. Böyle yapmazsanız, bunun Allah'a ve*

[245] Bakara Sûresi, 2/275-276

Peygamberi'ne karşı açılmış bir savaş olduğunu bilin. Eğer tevbe ederseniz, sermayeniz sizindir. Böylece haksızlık etmemiş, haksızlığa da uğramamış olursunuz."[246]

Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) de bir hadislerinde, faizle ilgili olarak dört sınıfın lanete uğrayacağını ifade buyururlar: "Allah, faiz alana, verene, buna kâtiplik ve şahitlik yapana lanet etti. Bunlar aynı günahta müsavidirler."[247] Herhâlde ardı ardına sıralayacağımız şu hadisler bizim için faizin nasıl kötü olduğunu kısa yoldan anlatacaktır:

Hazreti Ebû Hüreyre'den (radıyallahu anh) rivayet edildiğine göre; Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Miraca götürüldüğüm gece, karınları odalar gibi büyük olan bir kavmin üzerine vardım. Bunların karınlarında dışardan görülen yılanlar vardı. Ben,

– Bunlar kimlerdir, Ey Cebrail, diye sordum.

Cebrail dedi ki:

– Bunlar faiz yiyicileridir."

Hazreti Ebû Hüreyre'den (radıyallahu anh) rivayet edildiğine göre; Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: "(And olsun), şüphesiz insanlar üzerine öyle

[246] Bakara Sûresi, 2/278-279
[247] Tirmizi, Büyû', 2

bir zaman gelecek ki, onlardan, faiz yemeyen yani almayan hiç kimse kalmayacaktır. Artık faiz yemeyene de faizin tozu konacaktır."[248]

Abdullah ibn Mesud'un rivayet ettiği hadiste Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: "Faizden mal çoğaltan hiçbir kimse yoktur ki işinin akıbeti malın azalmasına dönüşmesin."[249]

"Bile bile bir dirhem faiz yemek otuz üç zinadan daha beterdir."[250]

İhtikâr ya da diğer adıyla karaborsacılık hapsetme anlamında bir kelimedir. Bir malın fiyatı artması için bekletilmesi, fiyatlar artınca piyasaya yüksek fiyatla sürülmesidir. Karaborsacılık anlayışı zalim bir anlayışın ürünüdür. Karaborsacı birisi, başkalarına zarar vermeyi ve başkalarının sırtından geçinen asalak gibi yaşamayı âdet hâline getirmiştir. Karaborsacılar, bilhassa zarurî tüketim malları açısından toplumu kolları arasına almış ahtapotlardan farksızdırlar. Vicdandan az bir nasibi olan birinin ihtikâr yapması düşünülemez. Dünya çapında yaşanan krizlerde de, dar ölçekli krizlerde de hep karaborsacının parmağı vardır. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), ihtikâr

[248] İbn Mâce, Ticârât, 58
[249] Hakim, Müstedrek, 2, 37
[250] Müsned, 5, 225

yapan insanların durumunu şöyle anlatmaktadır: "İhtikâr yapanlar hata içindedir."[251] Bir başka hadislerinde karaborsacının kara kaderini O şöyle dile getirir: "Kim halkın zarurî ihtiyacı olan bir malı kırk gün stok ederse, o, Allah'tan uzaktır, Allah'ın rahmeti de ondan uzaktır."[252]

---

[251] Müslim, Müsâkât, 129
[252] Müsned, 2, 33

YALAN SÖYLEMEK

Yalan, bir günah olmanın yanı sıra diğer günahlara götüren bir sebeptir de. Çoğu günahın içinde hep yalan saklıdır. Saat sorulsa kaç diye? Biri on üç geçerken, 'Biri çeyrek geçiyor.' diye kestirmeden söylemek de yalandır. Önemsiz gibi görünen bu kadarcık küçük bir meselede bile doğruyu söylemek ve doğrunun bir huy hâline gelmesini sağlamak gerekir. Bir de örtülü yalan sayılabilecek, gereğinden fazla mübalağa ve övgü de yalandır. Bundan da şiddetle kaçınmak gerekir.

İnsan, hayatını doğru konuşma üzerine kurmalıdır. Kur'ân, âyetleriyle hep doğruluğu emreder ve yalan konuşanların, doğruya sırt çeviren yalancıların kötü akıbetlerinden bahseder. *"İşte durum bundan ibaret! Artık kim Allah'ın hürmet edilmesini emrettiği şeyleri tazim ederse bu, Rabbinin nezdinde kendisi için sırf hayırdır. Yenilmesi haram kılınanlar dışında, bütün hayvanlar size helâl edilmiştir. O*

hâlde Allah'ın yasakladığı her şeyden, özellikle pis putlardan ve yalan sözden kaçının!"[253] Dinimiz yalan ve yalancılığı kötü huyların ve günahların en büyüklerinden kabul eder ve bunları şiddetle reddeder. İkiyüzlü ve inanmayan insanların özelliğinin de yalan ve yalancılık olduğunu belirtir: *"Uydurduğu yalanı Allah'a mâl eden yahut yanına kadar gelen gerçeği yalan sayan kimseden daha zalim biri olabilir mi? Kâfirler için Cehennem'de yer mi yok?"*[254] Allah Teâlâ doğru sözün esas alınmasını ister: *"Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının ve hep doğru söz söyleyin ki Allah da işlerinizi ve hâllerinizi düzeltsin, günahlarınızı affetsin!"*[255]

Peygamber Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatında yalan görmek mümkün değildir. Aksine yalanı hep kınamıştır. Bir buket hadis sunalım yalanı zemmeden: "İçinde kuşku uyaran şeyleri bırak, terk et (kuşku olmayan bir iklimde yaşa). Doğruluk insanın içinde itmi'nan (tam inanma, kalbin tatmin olması) ve oturaklaşma hâsıl eder. Yalana gelince burkuntudur, bulantıdır."[256] "Daima doğruluğu araştırın; doğrulukta helâkinizi görseniz bile. Ancak muhakkak ki doğrulukta sizin kurtuluşunuz vardır."[257] "Doğruluktan ayrılmayınız. Doğruluk sizi

---

[253] Hac Sûresi, 22/30
[254] Zümer Sûresi, 39/32
[255] Ahzab Sûresi, 33/70-71
[256] Tirmizi, Kıyame, 60
[257] Kenzü'l-Ummal, 3/344

iyi ve güzel şeylere, iyi ve güzel şeyler de sizi Cennet'e götürür. Kişi doğru olur ve daima doğruyu araştırırsa Allah katında hep doğrulardan yazılır. Yalandan uzak durun. Yalan insanı günaha, o da Cehennem'e götürür. Kişi durmadan yalan söyler ve yalan araştırırsa Allah katında yalancılardan yazılır."[258]

Safvan ibn Süleym'in (radıyallahu anh) anlattığı bir olay şöyledir: "Sahabe arkadaşlarımızla birlikte Allah Resûlü'ne bazı şeyler sorduk:

– Ey Allah'ın Resûlü dedik, mü'min korkak olur mu?

– Evet, buyurdular.

– Peki mü'min kimse cimri olur mu, dedik.

– Evet, buyurdular.

Biz yine,

– Peki yalancı olur mu, diye sorduk.

Bu defa da,

– Hayır, buyurdular."[259]

Bir başka hadiste de Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) yalancıyı şöyle kınamaktadır: "Kul yalan söylemeye ve yalan söyleme niyetini taşımaya devam

[258] Buhari, Edeb, 69
[259] Muvatta, Kelam 19

edince bir an gelir ki, kalbinde önce siyah bir nokta belirir. Sonra bu nokta büyür ve kalbinin tamamı simsiyah olur. Sonunda Allah nezdinde 'yalancılar' arasına kaydedilir."[260] Hele bir de sanat için yalan söylemek... "Yazıklar olsun o kimseye ki, insanları güldürmek için konuşur ve yalan söylerler! Yazık o kimseye, yazık o kimseye!"[261]

Küçük çocuğa annenin söyleyeceği yalan da kınanmıştır. Abdullah ibn Âmir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir gün, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) evimizde otururken annem beni çağırdı ve,

– Hele bir gel, sana ne vereceğim, dedi.

Peygamber Efendimiz anneme,

– Çocuğa ne vermek istemiştin, diye sordu.

– Ona bir hurma vermek istemiştim, deyince Resûl-i Ekrem Efendimiz,

– Dikkat et! Eğer ona bir şey vermeyecek olursan üzerine bir yalan yazılacak, buyurdular."[262]

Yalanın caiz sayıldığı üç yer sayılmıştır: "Ey insanlar! Pervanenin ateşe atılması gibi sizi yalanın peşine düşmeye sevk eden şey nedir? Hâlbuki üç yer hariç yalanın her çeşidi âdemoğluna haramdır. Bu üç yere gelince:

---

[260] Muvatta, Kelam 18
[261] Ebû Davud, Edeb 88
[262] Ebû Davud, Edeb 88

Erkeğin, rızasını sağlamak için hanımına yalanı, harpte söylenecek yalan, çünkü harp bir hileden ibarettir. İki Müslüman'ın arasında sulhu sağlamak kastıyla söylenen yalan."[263] Belki de yalanın en kötüsü yalan yere yemin etmektir. "Yalan yere yemin eden Cehennem'deki yüzüstü yerini hazırlasın."[264]

Muhterem Fethullah Gülen Hocaefendi'nin 'yalan'la ilgili şu veciz sözleriyle bu bahsi kapatalım:

Yalan, kâfirce bir lâfızdır. İnsanı, burada, vicdan-ı umumînin ona er-geç muttali olmasıyla değersizliğe, öte-de de Cehennem'e mahkûm eder.

Yalan, müdahaneci; hakikat, ciddî ve müstağnî; yalan, zevzek ve hoppa; hakikat, vakur ve muhteşemdir.

Yalanın, hilenin, hırsızlığın, iftiranın yaygınlaştığı ülkeler harap; böyle ülkelerin ahalisi fakir, askerleri de ihtilâlcidir...

Yalancılık hangi kıyafete girerse girsin, kendini mâşerî vicdandan saklayamaz. Hele Hakk'ın nuruyla bakan erbâb-ı firâset nazarında asla!..

Yalan revaç bulduğu ve meydanlar onunla inleyip durduğu zaman hakikatin dili koparılmış sayılır.

---

[263] Tirmizi, Birr 26

[264] Müsned, 4, 436

Vicdan-ı umumî bir denize benzer; yalanlar onun tâ ortasına kadar dahi sızsalar, yine onları toplar, sahile atar.

Yalanın, inkârın, tevilin, riyânın yüzüne tükürüp onları daima tahkir eden birisi varsa; o da vicdandır.

Yalan ve gösterişler gürültülü, hakikat ve samimiyet sessizdir. Yıldırımlar, gök gürültüsünden evvel hedeflerine varırlar...[265]

Bunların dışında hırsızlık ve gasp, kibir ve övünme, cehalet, israf, tecessüs, yetim malı yemek, haset, kin ve düşmanlık, kibir ve kendini beğenme, kötü söz ve alay gibi kötü ahlâk diyebileceğimiz vasıflar vardır ki dinimiz değerli yaratılmış olan insanın bunlardan vazgeçmesini ister.

Sonuç olarak; Allah Teâlâ'nın emrettiği ve yasakladığı her şey ahlâklı bir insan prototipini meydana getirmek içindir. Ahlâklı insanların meydana getirdiği toplum, milletiyle ve devletiyle sağlam esaslar üzerine oturacaktır. Ahlâklı fertler, hem dünyalarını hem âhiret hayatlarını güzelleştireceklerdir.

---

[265] Fethullah Gülen, Ölçü veya Yoldaki Işıklar, 91